

หมวดที่ ๑
การประกันภัย
บทที่ ๑
สัญญาประกันภัย

๑. บทวิเคราะห์ศัพท์

มาตรา ๘๖๑ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ความหมายของสัญญาประกันภัยว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้นคือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า “เบี้ยประกันภัย”

จากบทบัญญัติตามมาตรา ๘๖๑ นี้ สัญญาประกันภัยจึงอาจแยกพิจารณาสาระสำคัญได้ ๓ ประการ คือ

(๑) เป็นสัญญาที่บุคคลฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง

(๒) การจ่ายเงินขึ้นอยู่กับเงื่อนไขแห่งการเกิดเหตุการณ์ขึ้นในอนาคตอันเป็นเหตุวินาศภัย หรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา

(๓) โดยผู้เอาประกันภัยตกลงจะจ่ายเงินซึ่งเรียกว่าเบี้ยประกันภัย

จะเห็นได้ว่าลักษณะของสัญญาประกันภัยขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๒ ประการ คือ

(๑) วินาศภัย

(๒) เหตุอย่างอื่น

๑) การประกันวินาศภัย เมื่อมีภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ในสัญญา (ภัยเป็นความเสียหายบรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ (มาตรา ๘๖๕) และยักรวมถึงความสูญเสียในสิทธิประโยชน์ หรือรายได้ด้วย (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๔)) ผู้รับ

ประกันภัยจะใช้ค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง แต่ไม่เกินจำนวนที่ตกลงกันไว้ จึงเป็นสัญญาประกันค่าสินไหมทดแทน (Contract of indemnity)

เงื่อนไขแห่งการใช้เงินในสัญญาประกันวินาศภัยขึ้นอยู่กับเหตุวินาศภัยนั่นเอง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตอันไม่แน่นอน

คำว่า “วินาศภัย” คืออะไร

มาตรา ๘๖๙ บัญญัติว่า “อันคำว่า “วินาศภัย” ในหมายนี้ ท่านหมายรวมเอาความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้” ดังนั้น “วินาศภัย” คือความเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้เช่น การประกันอัคคีภัย (Fire insurance) ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติหรือการกระทำของบุคคลก็ได้ รวมถึงภัยธรรมชาติอื่น ๆ เช่น น้ำท่วม พายุ แผ่นดินไหว หรือเกิดจากการกระทำของบุคคล เช่น การประกันความทุจริตของลูกจ้าง ประกันการชดใช้หนี้ของลูกหนี้ ประกันการถูกโจรกรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นการประกันความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน (Property Insurance) หรือจากการบาดเจ็บเพราะอุบัติเหตุ เช่น ถูกรถยนต์ชน ฯลฯ ซึ่งค่าเสียหายที่คำนวณเป็นเงินได้ ได้แก่ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์จากการทำงาน นอกจากนั้นการประกันภัยในการรับขนและประกันภัยค้ำจุนเป็นสัญญาประกันวินาศภัยชนิดหนึ่ง ดังนั้นในกรณีอื่นที่ไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ เช่น ความเศร้าโศกเสียใจ ความตกใจจึงไม่ใช่วินาศภัย

๕๑๘/๒๕๑๙ สัญญาประกันภัยรถยนต์ซึ่งบริษัทจำเลยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์ผู้เอาประกันภัยมีข้อความรวมถึงกรณีรถถูกขโมยทั้งคันด้วย คำว่า “ถูกขโมยทั้งคัน” ตามสัญญาประกันภัยดังกล่าวนอกจากมีความหมายถึงการที่รถถูกคนร้ายลักไปแล้ว ย่อมหมายความรวมถึงการที่รถถูกคนร้ายปล้นเอาไปด้วย

๓๕๘/๒๕๔๙ รับประกันภัยรถยนต์แบบประกันสิ้นเชิงโดยตีราคาไว้เป็นจำนวนหนึ่งเมื่อรถยนต์ประสบอุบัติเหตุเสียหายยับเยินไม่อาจซ่อมให้คืนใช้การได้ติดตั้งเดิม ผู้รับประกันต้องรับเอารถไว้และใช้ราคาตามจำนวนเงินที่เอาประกันไว้

๘๙๐/๒๕๐๐ สัญญาประกันภัยซึ่งมีความว่า ผู้รับประกันภัยรับผิดชอบในอุบัติเหตุที่นั้นไม่หมายความเฉพาะเหตุสุดวิสัย แต่หมายความถึงเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่จงใจรวมทั้งที่เกิดขึ้นโดยประมาทของผู้เอาประกันภัยด้วย

การที่กฎหมายบัญญัติถึงเงื่อนไขแห่งการใช้เงินในสัญญาวินาศภัยก็เป็นความเสียหายที่พึงประมาณเป็นราคาเงินได้ เนื่องจากถ้าเป็นความเสียหายอย่างอื่นอันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้แล้ว ก็ไม่มีทางจะชดใช้กันได้ถูกต้องตามความเสียหายที่แท้จริง และอาจมีการค้า

ถ้าใครเกิดขึ้นได้ โดยทั่วไปการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ชดใช้กันเป็นเงิน แต่บางครั้งคู่กรณี อาจจะตกลงชำระค่าสินไหมทดแทนเป็นอย่างอื่นได้ ที่สำคัญคือต้องไม่เกินความเสียหายที่แท้จริง มิฉะนั้นจะเป็นการดักดำงำไร

หลักในสัญญาประกันวินาศภัยอีกประการคือ วินาศภัยนั้นจะต้องมีลักษณะไม่แน่นอน โดยมาตรา ๘๖๑ บัญญัติว่า “.....ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น (contingent loss) หมายถึง ต้องเป็น เหตุการณ์ในอนาคตที่ยังไม่ได้เกิดขึ้น ถ้าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจะยกมาเป็นเหตุประกันภัย ไม่ได้

๒) ประกันเหตุอย่างอื่นในอนาคตอันระบุไว้ในสัญญา กฎหมายบัญญัติเหตุอย่างอื่น ในอนาคตแยกไว้ต่างหากจากวินาศภัย ดังนั้น เหตุอย่างอื่นในอนาคตจึงหมายถึงเหตุอย่างอื่น นอกจากวินาศภัย และมีหลักเกณฑ์แตกต่างไปจากสัญญาประกันวินาศภัย เป็นสัญญาซึ่ง ตกลงจะชดใช้เงินจำนวนหนึ่งไม่ใช่เป็นการใช้ค่าสินไหมทดแทน (Non-indemnity Contract) การจ่ายเงินโดยกำหนดจำนวนแน่นอนในภัยที่ทุกคนจะต้องประสบคือความตายได้แก่สัญญา ประกันชีวิต (จึงไม่ใช่เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะชีวิตมนุษย์มีค่าเกินกว่าจะหาสิ่งใด มาทดแทนได้) หมายถึงสัญญาซึ่งการจ่ายเงินจำนวนหนึ่งอาศัยเหตุแห่งความทรงชีพ หรือมรณะ ของบุคคลเป็นเงื่อนไขแห่งสัญญา (มาตรา ๘๖๑ และ ๘๘๙) ชีวิตมนุษย์มีค่าเกินกว่าที่จะคำนวณ ความเสียหายเป็นเงินได้ การจ่ายเงินจึงไม่ใช่สัญญาชดใช้กันตามความเสียหาย แต่เป็นการชด ใช้เงินกันตามที่กำหนดไว้ในสัญญา

๒๒๑๘/๒๕๑๖ สมาคมการศึกษาและการกุศลสงเคราะห์รับสมัครสมาชิกฌาปนกิจ สงเคราะห์ตามระเบียบการของสมาคม เมื่อแรกเข้าเป็นสมาชิก ผู้สมัครต้องชำระเงินค่าสมัคร ค่าบำรุง ค่าอุปการะ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงาน และเงินฝากสงเคราะห์ฌาปนกิจ โดยชำระ ครั้งเดียวหรือผ่อนชำระก็ได้ เมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม ทายาทก็จะได้รับเงินฌาปนกิจศพตาม เกณฑ์อายุของสมาชิก และอายุการเป็นสมาชิกลดหลั่นกันไป เช่นนี้เห็นได้ว่าเมื่อมีผู้เข้ามาเป็น สมาชิกตามระเบียบการของสมาคมย่อมจะเกิดเป็นสัญญาผูกพันระหว่างสมาคมกับสมาชิก อันสามารถบังคับกันได้ตามกฎหมาย ผลปฏิบัติระหว่างคู่สัญญาหาใช่เป็นการเรียกรับเงินระหว่าง สมาชิกเพื่อเป็นการกุศลไม่ การส่งเงินฝากสงเคราะห์ฌาปนกิจของสมาชิกต่อสมาคม เป็น วิธีการปฏิบัติคงเดียวกับการส่งเบี้ยประกันภัย เพื่อประกันชีวิตไว้กับสมาคม สัญญาระหว่าง สมาคมกับสมาชิกจึงเข้าลักษณะสัญญาประกันชีวิต การประกอบธุรกิจของสมาคมจึงเป็น การประกอบธุรกิจประกันชีวิต อันฝ่าฝืนพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๑๒

(ประชุมใหญ่ครั้งที่ ๓/๒๕๑๖)

สัญญาประกันชีวิตบางครั้งอาจกำหนดเหตุที่ตายไว้ในสัญญาว่าจะต้องตายเพราะเหตุนั้นจึงจะชดใช้เงินตามสัญญา แต่บางครั้งอาจจะไม่กำหนดเหตุที่ตายก็ได้โดยถือว่าตายเพราะเหตุใดไม่สำคัญก็ยังคงเป็นสัญญาประกันชีวิตตามกฎหมายไทย แม้จะกำหนดจำนวนเงินที่จะชดใช้กันไว้แน่นอนก็ตาม

ข้อแตกต่างระหว่างสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันภัยอีกประการหนึ่งคือ ภัยตามสัญญาประกันวินาศภัยนั้นเป็นเหตุการณ์ในอนาคตที่ไม่แน่นอน แต่สัญญาประกันชีวิตความทรงชีพหรือมรณะเป็นเหตุการณ์ที่แน่นอนที่ทุกคนจะต้องประสบในอนาคต ต่างกับการประกันภัยในอุบัติเหตุในร่างกาย พิกการ พุพผลภาพ การเจ็บป่วย ความเสียหายต่ออนามัยและเสรีภาพ ซึ่งคำนวณความเสียหายเป็นเงินได้ โดยผู้รับประกันภัยตกลงจะชดใช้เงินเป็นจำนวนแน่นอนได้ ซึ่งอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นไม่ทำให้ถึงกับต้องเสียชีวิต จึงจัดเป็นการประกันวินาศภัยอย่างหนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนจึงไม่เกินค่าเสียหายที่แท้จริง ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดในการประกันวินาศภัย

สัญญาประกันภัยโดยอาศัยเหตุอย่างอื่นในอนาคตอันระบุไว้ในสัญญานั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะมีได้แต่สัญญาประกันชีวิตเท่านั้น ดังนั้น การประกันชีวิตจึงเป็นเพียงสัญญาประกันในเหตุอย่างอื่นในอนาคตอันระบุไว้ในสัญญาอย่างหนึ่ง สัญญาประกันภัยที่กำหนดจำนวนเงินไว้แน่นอนอาจจะเป็นสัญญาอย่างอื่นตามที่กล่าวแล้ว คือสัญญาประกันอุบัติเหตุในอวัยวะของร่างกายและในความเสียหายที่อาจคำนวณเป็นเงินได้อื่น ๆ ด้วย

๒. ประเภทของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประการ โดยพิจารณาจากความมุ่งหมายของการเข้าทำสัญญาประกันภัย การประกันภัยตามความคิดในต่างประเทศถือว่า การประกันภัยมีทั้งที่เป็นการค้าและไม่ใช่อการค้า ประเภทที่เป็นการค้าเรียกว่า L' assurance a prime ประเภทที่ไม่เป็นการค้าเรียกว่า L' assurance mutuelle^(๑)

ประเภทที่เป็นการค้า หมายถึงสัญญาประกันภัยที่ผู้รับประกันภัยได้ผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัย เป็นการดำเนินกิจการทางการค้าโดยหวังผลกำไร

---

(๑) ศ.จิตติ ติงศกัทธิย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย พิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๒๔, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า ๓.

ที่ได้จากเบี้ยประกัน

ประเภทที่ไม่เป็นการค้า เป็นการรวมตัวกันของบุคคลที่มีความเสี่ยงภัยอย่างเดียวกัน ร่วมกันเสียสละเงินจำนวนหนึ่งสำหรับบุคคลในกลุ่มที่ต้องประสบภัยพิบัติซึ่งไม่มีลักษณะเป็นการค้ากำไร

ในประเทศไทยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แบ่งประเภทสัญญาประกันภัยโดยหลักใหญ่ๆ ให้ออกเป็น ๒ ประเภท ตามบทวิเคราะห์ศัพท์มาตรา ๘๖๑ ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังได้กล่าวแล้วในบทวิเคราะห์ศัพท์ คือ

๑. สัญญาประกันวินาศภัยและ
๒. สัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันภัยนอกจากจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัยแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประกันภัย วินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งต่างกับกรณีประกันภัยที่ไม่ใช่เป็นการค้า เพราะไม่นำบทบัญญัติกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัยมาใช้บังคับ ถึงแม้จะเป็นการคล้ายคลึงกับสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยทางทะเล

มาตรา ๘๖๘ บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยทางทะเล ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายทะเล”

สัญญาประกันภัยทางทะเลเป็นสัญญาประกันภัยทรัพย์สินอย่างหนึ่ง เป็นประเภทสัญญาประกันวินาศภัย แต่ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายทะเล จึงต้องนำกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องนี้มาใช้

๙๙๙/๒๕๙๖ เรือเดินทะเลเร็วและจมลง แม้จะมีเรือลากไปเกยตื้นไว้ แต่น้ำท่วมเต็มลำ ปากกระวางเรือ เรียกว่าอับปางเป็นการที่ “เรือได้สูญเสียโดยสิ้นเชิงแล้ว” ไม่จำเป็นต้องแตกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยไปหมด

“อันตรายทางทะเล” หมายถึงภัยอันตรายใด ๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นวิสัยที่ท้องทะเลจะบันดาลได้ รวมถึงการที่เรืออับปางลงระหว่างเดินทางในทะเลโดยมิใช่ความผิดของใครด้วย

สัญญาประกันภัยทะเลให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายทะเล กฎหมายทะเลของประเทศไทยยังไม่มี ทั้งจารีตประเพณีก็ยังไม่ปรากฏจึงต้องวินิจฉัยคดีเรื่องประกันภัยทางทะเล

ตามหลักกฎหมายทั่วไป โดยเทียบเคียงกฎหมายอังกฤษในเรื่องนี้

การที่เรือซาร์ตไปเป็นธรรมดาแห่งการใช้ เป็นการไม่สมประกอบในวัตถุประสงค์อันอาจเป็นข้อยกเว้นไม่ต้องรับผิดชอบถ้าเรือเป็นวัตถุที่เอาประกันภัย แต่ไม่เป็นเหตุยกเว้นต่อไปถึงสินค้าที่บรรทุกในเรือที่ต้องเสียหายไปเพราะความซาร์ตของเรือ ซึ่งไม่ใช่ความเสียหายในความไม่สมประกอบในตัวสินค้าวัตถุที่เอาประกันภัยอันบรรทุกไปในเรือนั้น

การแบ่งประเภทสัญญาประกันภัยอาจแบ่งออกได้^(๒) ดังต่อไปนี้

๑. แบ่งตามลักษณะของภัยที่เอาประกันภัย

(๑) ประกันภัยทางทะเล (Marine Insurance)

(๒) ประกันอัคคีภัย (Fire Insurance)

(๓) ประกันชีวิต (Life Insurance)

(๔) ประกันอุบัติเหตุ (Accident Insurance)

๒. แบ่งตามผลของส่วนได้เสีย

เป็นการแบ่งตามความเสียหายที่เอาประกันภัยซึ่งเกิดจากเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ระบุไว้ เช่น ความตาย บาดเจ็บ ความสูญหาย เสียหายของทรัพย์สิน หรือที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ แบ่งเป็น

(๑) การประกันภัยบุคคล (Personal Insurance) เป็นการประกันภัยในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เอาประกันภัยหรือบุคคลที่สาม เช่น ประกันชีวิต ประกันอุบัติเหตุ ประกันความเจ็บป่วย

(๒) การประกันทรัพย์สิน (Property Insurance) เป็นการประกันเหตุที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สิน เช่น ประกันภัยทางทะเล ประกันไฟ ประกันการถูกโจรกรรม ประกันของหายที่เกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุต่าง ๆ

(๓) การประกันการรับผิด (Liability Insurance) เป็นการประกันความรับผิดของผู้เอาประกันภัยต่อบุคคลที่สาม ซึ่งอาจแยกออกเป็น

ก. ความรับผิดต่อสาธารณะ

ข. ความรับผิดตามสัญญาจ้างแรงงาน

---

(๒) E.R.Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, London Bulterworth, 1970

๓. แบ่งตามสัญญาที่จะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่ง (แบ่งเป็นสัญญาประกันวินาศภัยกับสัญญาประกันชีวิต)

การแบ่งประเภทของสัญญาประกันภัยไม่แน่นอนตายตัว แล้วแต่ความนิยมของแต่ละประเทศ ซึ่งบางประเทศก็แบ่งประเภทของสัญญาประกันโดยละเอียดแล้วแต่ภัยที่รับประกันไม่ได้แบ่งไว้เหมือนอย่างประเทศไทย

๓. บุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๖๒ ได้บัญญัติถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัยไว้ ๓ ประการ ดังนี้

มาตรา ๘๖๒ บัญญัติว่า “ตามข้อความในลักษณะนี้

คำว่า “ผู้รับประกันภัย” ท่านหมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้

คำว่า “ผู้เอาประกันภัย” ท่านหมายความว่า คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย

คำว่า “ผู้รับประกัน” ท่านหมายความว่า บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้

อนึ่ง ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันนั้น จะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวก็ได้”

๑. ผู้รับประกันภัย แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้บัญญัติถึงความหมายของผู้รับประกันภัยแล้ว แต่ก็ยังต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๐ และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ พร้อมกันไปด้วย ตามมาตรา ๘๖๑ และ ๘๖๒ หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตที่ระบุไว้ในสัญญา

ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต ๒๕๑๐ มาตรา ๗ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๘ การประกอบธุรกิจประกันชีวิตจะกระทำได้อต่อเมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และโดยได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรี”

การจัดการประกันชีวิตจะต้องจัดทำเป็นรูปบริษัทจำกัด นอกจากนั้นจะดำเนินการเพื่อจัดตั้งบริษัทจำกัดจะดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ คำขอรับใบอนุญาตต้องมีรายการตามที่รัฐมนตรีกำหนด และรัฐมนตรีอาจกำหนดเงื่อนไขก็ได้ ใบอนุญาต หลักเกณฑ์ และวิธีการขอรับใบอนุญาตและการออกใบอนุญาตประกอบธุรกิจ

ประกันชีวิต เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง^(๓) บริษัทรับประกันชีวิตยังต้องมีหลักทรัพย์
ของบริษัทวางไว้กับนายทะเบียน และต้องดำรงไว้ซึ่งเงินกองทุนตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต
กำหนดด้วย^(๔)

ส่วนพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.๒๕๑๐ ก็กำหนดในทำนองเดียวกันไว้ใน
มาตรา ๖ ว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๘ การประกอบธุรกิจประกันวินาศภัยจะกระทำได้อต่อเมื่อ
ได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และโดยได้รับใบอนุญาต
จากรัฐมนตรี” และเช่นเดียวกับ

การจัดการประกันวินาศภัยจะต้องจัดตั้งบริษัทจำกัด และจะต้องได้รับความเห็นชอบ
จากรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ คำขอใบอนุญาตต้องมีรายการที่รัฐมนตรีกำหนด และรัฐมนตรี
จะกำหนดเงินไว้ก็ได้ ใบอนุญาต หลักเกณฑ์ วิธีการขอรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาตเป็น
ไปตามกฎกระทรวง (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัยมาตรา ๖, มาตรา ๗) ส่วนหลักทรัพย์
และเงินกองทุนที่กฎหมายกำหนดแตกต่างกับการประกันชีวิต (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย
มาตรา ๑๓, มาตรา ๑๔)

๒. ผู้เอาประกันภัย หมายถึงคู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย ดังนั้นผู้เอา
ประกันภัยจึงเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในสัญญาประกันภัยซึ่งตกลงทำสัญญาประกันภัยผู้รับประกันภัย
โดยจะเป็นผู้ส่งเบี้ยประกันภัย ผู้เอาประกันภัยจึงเป็นผู้มีหน้าที่ที่จะต้องส่งเบี้ยประกันภัย และ
นอกจากนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๘๖๓ บัญญัติว่า “อันสัญญาประกัน
ภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ในวันไซ้ร ทำนว่ายอมไม่ผูกพัน
คู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด” และกฎหมายยังกำหนดหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยในการเปิดเผย
ข้อความจริง หากแถลงข้อความเท็จจะทำให้สัญญาเป็นโมฆียะ (มาตรา ๘๖๕) ผู้เอาประกัน
จึงต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอา
ประกันแล้ว สัญญาประกันภัยนั้นก็ไม่มีผลตามกฎหมายแต่อย่างใด ไม่ผูกพันใช้บังคับระหว่าง
คู่สัญญาได้

๓. ผู้รับประโยชน์ หมายถึงบุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับจำนวนเงิน
ใช้ให้ ผู้รับประโยชน์จึงเป็นผู้ที่จะได้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยนั่นเอง ในสัญญาประกัน
วินาศภัยผู้รับประโยชน์คือผู้ที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้นตามสัญญา ใน

(๓) พระราชบัญญัติประกันชีวิตมาตรา ๗ และมาตรา ๘

(๔) พระราชบัญญัติประกันชีวิตมาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๕

สัญญาประกันชีวิตผู้รับประโยชน์คือผู้ที่จะได้รับเงินที่ผู้รับประกันภัยใช้ให้โดยอาศัยความทรงชีพหรือมรณะตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสัญญา ผู้รับประโยชน์ไม่ใช่คู่สัญญาในสัญญาประกันภัย แต่เป็นผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันภัยเท่านั้น ตัวผู้รับประโยชน์อาจจะเป็นใครก็ได้โดยกำหนดไว้ในสัญญาประกันภัย อาจจะเป็นผู้เอาประกันหรือบุคคลอื่นนอกจากตัวผู้เอาประกัน โดยมาตรา ๘๖๒ วรรค ๔ บัญญัติว่า “หนึ่งผู้เอาประกันภัย และผู้รับประโยชน์นั้นจะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวก็ได้”

กฎหมายไม่ได้บังคับว่าผู้รับประโยชน์จะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย และไม่ต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัยหรือมีความสัมพันธ์กับผู้เอาประกันภัยแต่อย่างใด ถ้าผู้รับประโยชน์ไม่ใช่ผู้เอาประกันภัย ผู้รับประโยชน์ก็ไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยแต่อย่างใด แต่ต้องระบุชื่อผู้รับประโยชน์ไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยด้วย ตามมาตรา ๘๖๗ (๔) ในกรณีที่ผู้รับประโยชน์กับผู้เอาประกันภัยต่างบุคคลกัน สิทธิของผู้รับประโยชน์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อได้แสดงเจตนาไปยังผู้รับประกันภัยแล้วว่าตนจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาโดยใช้สิทธิเรียกร้องด้วยตนเอง โดยนำบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการชำระหนี้เพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกมาตรา ๓๗๔, ๓๗๕ และ ๓๗๖ มาใช้บังคับ ซึ่งต่างกับในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้รับประโยชน์ด้วยสิทธิของผู้เอาประกันภัยซึ่งต่างกับในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้รับประโยชน์ด้วยสิทธิของผู้เอาประกันภัยเอง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ได้รับประโยชน์มาตั้งแต่สัญญามีผลบังคับ

๓๕/๒๕๑๓ ตามกรมธรรม์ประกันภัยซึ่ง ช. ผู้เอาประกันภัยทำไว้กับจำเลยผู้รับประกันภัยระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกเพลิงไหม้หมด และโจทก์มีหนังสือบอกกล่าวให้จำเลยทราบแล้วว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาตามกรมธรรม์นั้น สิทธิของโจทก์ย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาดังกล่าว ช. หรือจำเลยหาอาจเปลี่ยนแปลงหรือระงับสิทธินั้นในภายหลังได้ไม่

แม้ตามกรมธรรม์จะระบุไว้ว่า ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยต้องวินาศภัย ถ้าเกิดความเห็นแตกต่างกันในจำนวนวินาศภัย ให้ตั้งอนุญาโตตุลาการชี้ขาดเสียก่อน แต่เมื่อทรัพย์สินที่เอาประกันภัยถูกเพลิงไหม้เสียหายหมดสิ้น และหนังสือบอกกล่าวก็แสดงว่าทรัพย์สินที่เอาประกันภัยได้เสียหายหมดสิ้นแล้ว ก็ไม่ต้องมีการเสนอตั้งอนุญาโตตุลาการเพื่อชี้ขาดจำนวนวินาศภัย และเมื่อโจทก์แจ้งเรื่องเพลิงไหม้ทรัพย์สินที่ ช. เอาประกันภัยไว้ให้จำเลยทราบ จำเลยก็เพิกเฉย เท่ากับจำเลยปฏิเสธความรับผิดชอบของตนไม่ยอมมาทำความตกลง หรือขอตั้งอนุญาโตตุลาการแต่อย่างใด โจทก์ย่อมมีสิทธิฟ้องจำเลยได้โดยไม่ต้องเสนอขอตั้ง

อนุญาโตตุลาการเสียก่อน

๔. ลักษณะสำคัญของสัญญาประกันภัย

- (๑) เป็นสัญญาต่างตอบแทน
- (๒) เป็นสัญญาที่มีลักษณะการเสี่ยงโชค
- (๓) เป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์ของกลุ่มสัญญาเป็นอย่างยิ่ง
- (๔) เป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

๑) เป็นสัญญาต่างตอบแทน สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาต่างมีหน้าที่จะต้องตอบแทนซึ่งกันและกัน โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่จะต้องชำระให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้จากอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งก็มีหน้าที่จะต้องชำระให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง และมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้จากอีกฝ่ายหนึ่งเช่นเดียวกัน อาจอธิบายได้ว่าเป็นสัญญาที่ทำให้คู่สัญญาต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน หรืออย่างที่กฎหมายเรียกว่า “ต่างตอบแทน” ซึ่งกฎหมายบางประเทศเรียกว่าสัญญาสองฝ่ายหรือหลายฝ่าย^(๕)

ความสมบูรณ์ของสัญญาต่างตอบแทนนอกจากจะต้องเป็นไปตามความสมบูรณ์ของหลักนิติกรรมสัญญาทั่วไป เช่น มีคำเสนอคำสนอง การแสดงเจตนา ความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา ฯลฯ ซึ่งอาจมีผลทำให้สัญญายังไม่เกิดขึ้น เป็นโมฆะหรือถึงขนาดเป็นโมฆะเลยก็ได้ สัญญาต่างตอบแทนยังต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ความสมบูรณ์ของแต่ละประเภทสัญญานั้น ๆ

ในสัญญาประกันภัยนั้น หนี้ของผู้รับประกันภัยคือต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเงินจำนวนหนึ่งตามที่กำหนดไว้ในสัญญาเมื่อเกิดเหตุวินาศภัยหรือเหตุการณ์ในอนาคต และมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้คือเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกัน ส่วนผู้เอาประกันก็มีหนี้คือต้องส่งเบี้ยประกันภัยและมีสิทธิที่จะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเงินจำนวนที่กำหนดเมื่อเกิดเหตุวินาศภัยหรือเหตุการณ์ในอนาคต และต่างฝ่ายต่างก็มีสิทธิที่จะไม่ยอมชำระหนี้ในเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ตามสัญญา (ตามมาตรา ๓๖๙) เมื่อไม่มีการกำหนดเงื่อนไขให้ชำระหนี้ต่างเวลากันแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายย่อมมีสิทธิที่จะไม่ยอมชำระหนี้ในเมื่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ฝ่ายตนหรือไม่เสนอที่จะทำการชำระหนี้^(๖) หนี้ของแต่ละฝ่ายจึงเป็นมูลฐานแห่ง

^(๕) นายจิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแห่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, แก้ไขเพิ่มเติมโดยนายจิตติ ดิงคภักย์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, พ.ศ. ๒๕๒๔ คณะกรรมการการสัมมนาและวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๓๒๔.

^(๖) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒๔.

การชำระหนี้ซึ่งกันและกัน เพราะต่างหวังที่จะได้รับการชำระหนี้จากอีกฝ่ายหนึ่งตอบแทน ถ้าไม่หวังที่จะได้รับชำระหนี้ตอบแทนแล้วก็คงจะไม่ทำสัญญากัน การไม่ชำระหนี้นั้นถ้าตกเป็นพันธียเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้ ลูกหนี้ก็ไม่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทน แต่ถ้าตกเป็นพันธียเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษเจ้าหนี้ได้ ลูกหนี้ก็ไม่เสียสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทน เป็นไปตามมาตรา ๓๗๒ วรรค ๑ และวรรค ๒

๒) เป็นสัญญาที่มีลักษณะการเสี่ยงโชค (Aleatory Contract) ที่ว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีลักษณะเป็นการเสี่ยงโชค เพราะความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยขึ้นอยู่กับความไม่แน่นอนของเหตุการณ์ที่กำหนดไว้เป็นเงื่อนไขของสัญญาประกันภัย ซึ่งได้ระบุภัยนั้นไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย (มาตรา ๘๖๗ (๒)) สัญญาประกันภัยอาศัยการเสี่ยงภัย (risk) ของผู้เอาประกันภัยเป็นวัตถุประสงค์ของสัญญาประกันภัย ซึ่งเดิมผู้เอาประกันเป็นผู้เสี่ยงภัย แต่เมื่อเกิดสัญญาประกันภัยแล้วผู้รับประกันภัยเป็นผู้เข้าเสี่ยงแทน มีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าสัญญาประกันภัยเป็นเพียงสัญญาที่มีผลบังคับไม่แน่นอนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นสัญญาเสี่ยงโชคเลย ทั้งในด้านผู้เอาประกันภัยและในด้านผู้รับประกันภัย ทางด้านผู้เอาประกันภัยในกรณีประกันวินาศภัย ก่อนทำสัญญาผู้เอาประกันภัยจะต้องเสี่ยงภัยเอง แต่เมื่อทำสัญญาประกันภัยแล้วกลับเป็นการหันมาหาความแน่นอน ส่วนผู้รับประกันภัยได้รับประกันภัยไว้จำนวนมากโดยอาศัยสถิติว่าภัยจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงไรแล้วคำนวณเบี้ยประกันภัยให้คุ้มกับที่จะต้องใช้จ่ายเสียหายและค่าใช้จ่ายรวมทั้งคิดกำไรไว้อีกส่วนหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการเอาเงินของผู้เอาประกันภัยทั้งหลายใช้ให้แก่ผู้เอาประกันเองเท่านั้น โดยผู้รับประกันภัยไม่ต้องเสี่ยงโชคแต่อย่างใด^(๗)

การเสี่ยงโชคหรือการเสี่ยงภัยนั้นเป็นเพราะเมื่อผู้เอาประกันภัยชำระเบี้ยประกันภัยไปนั้น ไม่แน่นอนว่าจะเกิดเหตุการณ์ตามที่กำหนดในเงื่อนไขสัญญาซึ่งจะทำให้ได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือชดใช้เงินจำนวนหนึ่งตามสัญญาโดยฝ่ายผู้เอาประกันหวังจะเสียเบี้ยประกันจำนวนน้อย แต่ถ้าเกิดเหตุการณ์ตามที่กำหนดในเงื่อนไขของสัญญาแล้วจะได้รับการชดใช้จำนวนที่มากกว่า ส่วนฝ่ายผู้รับประกันภัย รับเสี่ยงภัยโดยหวังว่าไม่แน่นอนว่าภัยจะเกิดขึ้นตามสัญญาซึ่งจะทำให้ตนต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ หนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่แน่นอน แต่อีกฝ่ายจะไม่ชำระหนี้โดยอ้างว่าหนี้ฝ่ายนั้นไม่แน่นอนไม่ได้ เพราะความไม่แน่นอนเป็นเงื่อนไขความรับผิดชอบของสัญญาประกันภัย ความไม่แน่นอนของการชำระหนี้ขึ้นอยู่กับฝ่ายผู้รับประกันภัย

(๗) ดร.จัต เศรษฐบุตร, คำสอนชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องยืมฝาก ฯลฯ การพนันชั้นต่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

แต่หน้าที่ฝ่ายผู้เอาประกันจะต้องเสียเบี้ยประกันนั้นแน่นอน

ในสัญญาประกันวินาศภัย การชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันนั้นไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับเหตุการณ์อันเป็นเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสัญญา ส่วนในสัญญาประกันชีวิต ความตายเป็นความแน่นอนที่ทุกคนในโลกจะประสบแต่ก็ไม่แน่นอนว่าบุคคลนั้นจะตายลงเมื่อใด ดังนั้นในกรณีที่ไม้อาจมีการเสี่ยงภัยได้เลย หรือเป็นที่แน่นอนว่าเหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นแล้วหรือไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ในขณะทำสัญญา วัตถุประสงค์แห่งนี้ทางฝ่ายผู้รับประกันภัยไม้อาจเกิดขึ้นได้ วัตถุประสงค์ของสัญญาประกันภัยนั้นก็เป็นอันพันวิสัย จึงตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๓ ซึ่งบัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายก็ดี เป็นการพันวิสัยก็ดี เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดี การนั้นท่านว่าเป็นโมฆะกรรม” และอาจจะตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๔ เพราะเหตุด้วยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม โดยมาตรา ๑๑๔ บัญญัติว่า “การแสดงเจตนา ถ้าทำด้วยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมท่านว่าเป็นโมฆะ แต่ถ้าความสำคัญผิดนั้นเป็นเพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของบุคคลผู้แสดงเจตนาไซ้ ท่านว่าบุคคลผู้นั้นหาอาจจะถือเอาความไม่สมบูรณ์นั้นมาใช้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ไม่” เมื่อสัญญาตกเป็นโมฆะย่อมไม่มีผลเกิดขึ้นแต่อย่างใด คู่กรณีไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญาได้ และถ้าหากชำระเบี้ยประกันภัยกันไปแล้วจะเรียกคืนได้เพียงใดหรือไม่ ต้องนำทบทบัญญัติในเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับ (มาตรา ๔๐๖ ถึงมาตรา ๔๑๙) ซึ่งโดยหลักถือว่าถ้าผู้เอาประกันภัยรู้ว่าไม่มีความผูกพันตามสัญญาก็เรียกคืนไม่ได้ แต่ถ้าไม่รู้วาทันไม่มีความผูกพันด้วยเหตุเข้าใจผิดจึงได้ชำระไปยังเรียกคืนได้ ถ้าคู่สัญญาทำสัญญาโดยรู้อยู่ว่าไม่อาจมีการเสี่ยงภัยได้เลย หรือภัยได้เกิดขึ้นไปแล้ว ในขณะที่ทำสัญญาก็จะเรียกเบี้ยประกันภัยไม่ได้เพราะสัญญาประกันภัยไม่เกิดขึ้น

๒๕๑๓/๒๕๑๘ กรมธรรม์ประกันภัยรถยนต์สิ้นอายุเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม วันที่ ๒๔ กรกฎาคมเกิดอุบัติเหตุ ต่อมาผู้รับประกันภัยออกกรมธรรม์ใหม่ย้อนหลังไปถึงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบ

๕๓๒/๒๕๒๐ ผู้แทนบริษัทประกันซึ่งมีฐานะเพียงนายหน้าหาผู้เอาประกันภัยรับเบี้ยประกันภัยไว้แล้วส่งไปให้ผู้รับประกันภัย แต่ผู้เอาประกันชีวิตตายเสียก่อนที่ผู้รับประกันภัยสนองรับประกันชีวิต ดังนี้สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๑๔

การเสี่ยงภัยต่างกับส่วนได้เสียอย่างไร การเสี่ยงภัยกับส่วนได้เสียนั้นมีส่วนที่คล้ายคลึง

กันมาก แต่ก็ไม่ใช่อย่างเดียวกันเพราะว่าการเสี่ยงภัยอาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ (มาตรา ๘๗๒) จะเกิดภายหลังจากทำสัญญาหรือเกิดขณะทำสัญญา แต่ถ้าไม่มีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญา สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด (มาตรา ๘๖๓) และส่วนได้เสียอาจมีอยู่แต่ ยังไม่มีการเสี่ยงภัย หรือการเสี่ยงภัยอาจมีอยู่แม้ส่วนได้เสียจะหมดไปแล้วก็ได้ เช่น ผู้จ้างอาจเอาประกันภัยทรัพย์สินที่จ้างเอง แต่ถ้าสัญญาจ้างเองระงับลงแล้วส่วนได้เสียของผู้รับจ้างก็หมดไป แต่การเสี่ยงภัยในอสังหาริมทรัพย์ที่จ้างเองนั้นยังคงมีอยู่ไม่หมดไป

การเสี่ยงภัยนั้นอาจเกิดขณะแรกเริ่มทำสัญญาประกันภัยหรืออาจเกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้ทำสัญญาประกันภัย ดังนั้นคู่สัญญาอาจทำสัญญาเสี่ยงภัยในอนาคตอันไม่แน่นอนได้ เมื่อมีสัญญาเกิดขึ้นแล้วแต่การเสี่ยงภัยยังไม่เกิดขึ้น กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้เอาประกันภัยที่จะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้

ในสัญญาประกันวินาศภัย มาตรา ๘๗๒ บัญญัติว่า “ก่อนเริ่มเสี่ยงภัยผู้เอาประกันภัยจะบอกเลิกสัญญาเสียก็ได้ แต่ผู้รับประกันภัยชอบที่จะได้เบี้ยประกันภัยทั้งจำนวน” เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้วผูกพันคู่สัญญาที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยต้องการจะบอกเลิกสัญญาจะต้องเสียเบี้ยประกันภัยทั้งหนึ่งแม้จะยังไม่มีการเริ่มเสี่ยงภัยก็ตาม เบี้ยประกันภัยทั้งหนึ่งนี้หมายความว่าถึงหนึ่งของเบี้ยประกันภัยทั้งหมดที่จะต้องเสียเต็มอายุของสัญญา ผู้รับประกันภัยมีสิทธิเรียกให้ผู้เอาประกันภัยชำระให้ครบทั้งหนึ่งได้^(๘)

ส่วนในสัญญาประกันชีวิตมาตรา ๘๕๔ บัญญัติว่า “ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะบอกเลิกสัญญาประกันภัยเสียในเวลาใดๆ ก็ได้ด้วยการงดไม่ส่งเบี้ยประกันภัยต่อไป ถ้าและได้ส่งเบี้ยประกันภัยมาแล้วอย่างน้อยสามปีไซ้ร้ ท่านว่าผู้เอาประกันภัยชอบที่จะได้รับเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัย หรือรับกรมธรรม์ ใช้เงินสำเร็จจากผู้รับประกันภัย” ดังนั้นในสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะบอกเลิกสัญญาประกันภัยในเวลาใดก็ได้ แม้การเสี่ยงภัยจะได้เกิดมีขึ้นแล้วก็ตาม โดยการงดส่งเบี้ยประกันภัยต่อไป ต่างกับสัญญาประกันวินาศภัย เพราะสัญญาประกันชีวิตมีลักษณะของการฝากเงินสะสมอยู่ด้วย จึงมีสิทธิได้เงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัยหรือกรมธรรม์ใช้เงินสำเร็จ ถ้าได้ส่งเบี้ยประกันภัยมาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี

การเริ่มเสี่ยงภัยต่างกับการเริ่มเกิดภัย การเริ่มเกิดภัยหมายถึงภัยตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัยนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว เช่น ประกันอุบัติเหตุ อุบัติเหตุนั้นได้เกิดขึ้นแล้ว แต่

(๘) ศ.จิตติ ดิงศกัทธิย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๓.

การเริ่มเสียงภัยนั้นหมายถึงภัยนั้นยังไม่เกิดแต่ก็มีโอกาสที่จะเกิดภัยขึ้นได้ เช่น ประกันการที่ทรัพย์สินถูกโจรกรรม แม้ขณะนั้นทรัพย์สินจะยังไม่ถูกโจรกรรมไป แต่โอกาสที่จะเกิดขึ้นย่อมมีได้เสมอ การเริ่มเสียงภัยนั้นแม้สัญญาจะเกิดขึ้นแล้ว แต่การเสียงภัยอาจจะยังไม่เกิดขึ้น เช่น ประกันภัยจากสงคราม สงครามยังไม่เกิดขึ้นจึงยังไม่เริ่มเสียงภัย แต่คู่สัญญาอาจจะกำหนดวันเริ่มต้นเสียงภัยก็ได้ ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขเวลาเริ่มต้น

ในกรณีการเสียงภัยสิ้นสุดลงในระหว่างสัญญา เมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว ผู้เอาประกันภัยย่อมต้องเสียเบี้ยประกันภัย แม้ต่อมาภัยที่เสียงจะลดลงก็ตาม แต่ถ้าไม่มีการเสียงภัยตามสัญญาอีกต่อไป สัญญาประกันภัยนั้นเป็นอันสิ้นสุดลง^(๙) เช่น ทำสัญญาประกันภัยความล้มเหลวของธุรกิจและการลงทุน แต่ต่อมาผู้เอาประกันภัยได้เลิกดำเนินธุรกิจนั้นแล้ว สัญญาประกันภัยเป็นอันสิ้นสุดลง หมายถึงการเสียงภัยตามเงื่อนไขในสัญญาไม่มีอีกต่อไป ซึ่งทำให้ไม่มีทางที่จะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้อีก และเบี้ยประกันภัยที่ส่งชำระไปแล้วและที่ถึงกำหนดส่งชำระก็จะเรียกคืนไม่ได้ แต่ถ้าในกรณีที่ภัยใดที่คู่สัญญายกขึ้นเฉพาะเพื่อพิจารณา กำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยและภัยนั้นสิ้นสุดลงแล้ว ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะลดเบี้ยประกันได้ แต่สัญญาประกันภัยยังไม่สิ้นสุด เพราะภัยที่จะลดเบี้ยประกันภัยลงได้เป็นภัยที่ยกขึ้นเฉพาะเพื่อกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัย แต่ภัยที่รับเสียงยังคงมีอยู่

มาตรา ๘๖๔ บัญญัติว่า “เมื่อคู่สัญญายกเอาภัยใดโดยเฉพาะขึ้นเป็นข้อพิจารณาในการวางกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัย และภัยเช่นนั้นสิ้นไปหาไม่มีแล้ว ท่านว่าภายหน้าแต่นั้นไปผู้เอาประกันภัยชอบที่จะได้ลดเบี้ยประกันภัยลงตามส่วน”

ภัยที่คู่สัญญายกขึ้นเฉพาะเพื่อพิจารณากำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยได้สิ้นสุดลง เช่น ประกันอัคคีภัยในอาคารที่ใช้เป็นที่เก็บถังแก๊ส โดยคิดเบี้ยประกันในอัตราที่สูง ต่อมาอาคารหลังนั้นได้เลิกใช้เป็นที่เก็บถังแก๊สและเปลี่ยนเป็นอาคารที่ใช้อยู่อาศัยแทน โอกาสที่จะเกิดอัคคีภัยมีน้อยลง แต่การเสียงที่จะเกิดอัคคีภัยก็ยังคงมีอยู่เช่นนั้น ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะลดเบี้ยประกันภัยลงตามส่วน (ส่วนในการเสียงภัยนั่นเอง) แต่จะไม่ยอมเสียเบี้ยประกันภัยไม่ได้ เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้โดยเฉพาะในสัญญา^(๑๐) แต่ถ้าอาคารหลังนั้นรื้อถอนไปแล้ว กรณีเช่นนี้ถือว่าสัญญาสิ้นสุดแล้ว

(๙) ศ.ประมวล สุวรรณศร, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, พระนคร, ๒๔๕๓ หน้า ๙.

(๑๐) ศ.จิตติ ดิงศกทิพย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๒.

๓) เป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์ของคู่สัญญาเป็นอย่างยิ่ง

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตของคู่สัญญาเป็นพิเศษ (Contract uberrimae fidei) เมื่อสัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา โดยผู้รับประกันภัยเข้าไปรับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย ส่วนผู้เอาประกันภัยตอบแทนโดยจ่ายเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัย สัญญาประกันภัยจึงมีลักษณะพิเศษ ซึ่งความเกี่ยวข้องระหว่างคู่กรณีในสัญญาประกันภัยจะต้องมีความสุจริตต่อกันเป็นอย่างยิ่ง การตีความสัญญาประกันภัยในเรื่องมาตรฐานความประพฤติของคู่กรณีต่อกันต้องตีความให้สอดคล้องกับหลักสุจริตอยู่เสมอ จึงต้องนำมาตรา ๕ ซึ่งบัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” มาตรา ๖ บัญญัติว่า “ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า บุคคลทุกคนกระทำการโดยสุจริต” และมาตรา ๓๖๘ บัญญัติว่า “สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”

ในภาษาเยอรมัน หลักความสุจริตเรียกว่า “Treu and Glauben” แปลว่าหลักความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ บุคคลที่อยู่ภายใต้กฎหมายจะต้องประพฤติตนอย่างซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน ถ้าประพฤติเป็นปฏิปักษ์ต่อความซื่อสัตย์และความไว้วางใจย่อมเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต จึงเป็นการนำหลักศีลธรรมเข้ามาใช้ในกฎหมาย หลักสุจริตนี้เป็นหลักสุจริตโดยทั่วไป ซึ่งต่างกับหลักสุจริตเฉพาะเรื่องตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒๕๕ มาตรา ๑๓๑๐ ฯลฯ

หลักสุจริตตามมาตรา ๕ นี้ ในประมวลกฎหมายแพ่งสวิสเซอร์แลนด์ มาตรา ๒ บัญญัติว่า “การใช้สิทธิก็ดี ในการปฏิบัติหน้าที่ก็ดี ทุกคนจะต้องกระทำการโดยสุจริต การใช้สิทธิไปในทางที่ผิดอย่างชัดแจ้งย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย”^(๑๑) หลักสุจริตในกฎหมายเยอรมันและกฎหมายสวิสเซอร์แลนด์ซึ่งประเทศไทยใช้เป็นแนวทางในการร่างกฎหมายพอสรุปเป็นแนวทางใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประการ คือ

๑. หน้าที่ของคู่กรณีไม่ใช่เพียงแต่ปฏิบัติตามสัญญาที่ทำขึ้นเท่านั้น เจ้าหนี้และลูกหนี้ อาจมีหน้าที่ข้างเคียงเกิดขึ้นนอกเหนือจากหน้าที่โดยตรงที่เกิดจากหน้าที่ตามสัญญาหรือตามกฎหมาย หน้าที่ข้างเคียงนี้มีเพิ่มขึ้นด้วยผลของการตีความสัญญาตามหลักสุจริต
๒. การใช้หลักสุจริตในทางปรับให้เข้ากับพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป
๓. การใช้หลักสุจริตในการเข้าขัดขวาง ต่อสู้ป้องกันการกระทำที่ไม่เป็นธรรมหรือการใช้สิทธิไปในทางที่มีชอบ

(๑๑) ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์, หลักสุจริตในการทำสัญญาประกันภัย เอกสารการสัมมนาประกันภัย, ครั้งที่ ๒, ๒๑-๒๒ มกราคม ๒๕๒๖

หลักสุจริตในสัญญาประกันภัยในมาตรา ๘๖๕ และมาตรา ๘๖๖ คือการที่ผู้เอาประกันจะต้องมีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงต่อผู้รับประกันภัย

โดยหลักกฎหมายแล้ว คู่สัญญาจะต้องใช้สิทธิโดยสุจริตเนื่องจากคู่สัญญาแต่ละฝ่ายย่อมต้องการให้เป็นผลดีที่สุดแก่ตน แม้กฎหมายจะห้ามมิให้บอกกล่าวแก่คู่สัญญาเป็นเท็จ แต่ก็ไม่จำเป็นต้องชี้ช่องให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเห็นข้อเสียเปรียบ เป็นหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องสืบสวนใคร่ครวญส่วนได้เสียของตนเอง^(๑๒) โดยปกติผู้เอาประกันภัยเป็นผู้รู้ถึงพฤติการณ์ต่างๆ ที่ผู้รับประกันภัยจะเป็นผู้รับเสี่ยงเป็นอย่างดี จึงมีหน้าที่ต้องเปิดเผยพฤติการณ์ต่างๆ ให้ผู้รับประกันภัยรู้เพื่อที่ผู้รับประกันภัยจะได้พิจารณาว่าจะเข้ารับเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัยดีหรือไม่ และเพื่อจะได้นำไปคำนวณเบี้ยประกันภัยซึ่งตามมาตรา ๑๒๔ บัญญัติว่า “ในนิติกรรมสองฝ่าย การที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจงใจนิ่งเสียไม่ไขข้อความจริง หรือข้อคุณสมบัติอันใดอันหนึ่งอันคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งมิได้รู้ นั้น ท่านถือว่าเป็นกมลฉ้อฉล หากพิสูจน์ได้ว่าถ้ามิได้นิ่งเสียเช่นนั้น นิติกรรมอันนั้นก็คงจะมีได้ทำขึ้นเลย การนิ่งเสียตามมาตรา ๑๒๔ นี้ถือเป็นกมลฉ้อฉลซึ่งทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะ แต่การนิ่งเสียนี้จะต้องเป็นเรื่องจงใจนิ่งเสีย ถ้าหากว่าเขารู้แล้วโดยประการใดจึงไม่ได้บอกหรืออ้างว่าไม่รู้จึงไม่ได้บอก การนิ่งเสียเช่นนี้ไม่เป็นการจงใจนิ่ง ถ้านิ่งเสียในเรื่องที่รู้ซึ่งคู่กรณีอีกฝ่ายรู้อยู่แล้วก็ไม่เป็นโมฆียะ ตามมาตรา ๑๒๔ แต่ตามมาตรา ๘๖๕ นี้ ถ้าผู้เอาประกันภัยนิ่งเฉยเสียละเว้นไม่เปิดเผยข้อความจริงซึ่งอาจจะได้แจ้งใจผู้รับประกันภัยให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นอีก หรือบอกปิดไม่ยอมฆ่าสัญญา หรือรู้อยู่แล้วแถลงข้อความนั้นเป็นความเท็จ ถือว่าสัญญานั้นเป็นโมฆียะ และตามมาตรา ๘๖๕ นี้อาศัยความสุจริตมากกว่ามาตรา ๑๒๔ ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตรู้ความจริงจึงตกอยู่ในฐานะที่จะต้องเปิดเผย แต่กลับละเว้นไม่เปิดเผย ถือว่ารู้อยู่แล้วละเว้นไม่เปิดเผยแล้ว แต่ถ้าผู้รับประกันภัยได้รู้ข้อความจริงดังกล่าวในมาตรา ๘๖๕ หรือรู้ว่าข้อแถลงเป็นความเท็จหรือควรจะได้รู้ หากใช้ความระมัดระวังตั้งวิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ สัญญานั้นเป็นอันสมบูรณ์ (มาตรา ๘๖๖)

๔) เป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

สัญญาประกันภัยนั้นกฎหมายมิได้บังคับให้ต้องทำตามแบบแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีกันได้

(๑๒) ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๑.

มาตรา ๘๖๗ วรรค ๑ บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่

ดังนั้น สัญญาประกันภัยจึงตกลงกันอย่างไรก็ได้แม้โดยวาจา ถ้าคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน และคำสนองมาถึงผู้เสนอแล้วสัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้น (โดยหลักของนิติกรรมสัญญา) แล้ว แม้ในขณะนั้นยังไม่มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดเลยก็ตาม เพียงแต่จะฟ้องร้องบังคับคดีกันไม่ได้จนกว่าจะมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สัญญาหรือตัวแทนจึงจะฟ้องร้องกันได้ ส่วนข้อความใดบ้างที่สำคัญทำให้สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นแล้ว เช่น วัตถุประสงค์เอาประกันภัยภัยที่เสี่ยง จำนวนเงินที่เอาประกันภัย เบี้ยประกันภัยที่ต้องส่งนั้น ถ้าเป็นที่เข้าใจว่า จะต้องเสียเบี้ยประกันภัยโดยปฏิบัติตามอัตราและข้อสัญญาปกติของการประกันภัยสัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์แล้ว ไม่จำเป็นต้องตกลงในรายละเอียดทุกข้อ

องค์ประกอบของคำเสนอที่เมื่อมีคำสนองแล้วจะเกิดสัญญาขึ้นทันทีนั้น คำเสนอต้องสมบูรณ์พร้อมที่จะรับคำสนอง ต้องส่งถึงคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง คำเสนอต้องบังคับได้ทันทีเมื่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตอบสนองรับ คำเสนออาจจะถูกเพิกถอนก่อนที่จะไปถึงผู้เสนอได้ ซึ่งทำให้คำเสนอนั้นสิ้นผลไปจนกว่าจะมีการเสนอขึ้นมาใหม่^(๑๓)

หลักฐานเป็นหนังสืออาจจะเป็นรูปต่าง ๆ ก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นกรมธรรม์เสมอไป แม้จะไม่มีกรมธรรม์ ประกันภัยก็อาจจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ เช่น คำอนุมัติของผู้จัดการบริษัท (๒๕๔๘/๒๕๕๐) ใบเสร็จรับเงินชั่วคราว คำขอเอาประกัน ฯลฯ

การฟ้องร้องบังคับคดี อาจจะเป็นผู้รับประกันภัยฟ้องผู้เอาประกันหรือผู้เอาประกันฟ้องผู้รับประกันก็ได้ ซึ่งรายละเอียดจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องหลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประกันภัย

ส่วนในเรื่องกรมธรรม์ประกันภัยตามมาตรา ๘๖๗ วรรค ๓ นั้น จะนำไปกล่าวในหัวข้อ ๑ เฉพาะเรื่องกรมธรรม์ประกันภัยต่อไป

๕. เปรียบเทียบสัญญาประกันภัยกับสัญญาอื่น

- (๑) สัญญาประกันภัยกับสัญญาค้ำประกัน
- (๒) สัญญาประกันภัยกับสัญญาที่มีเงื่อนไข
- (๓) สัญญาประกันภัยกับการพนันขั้นต่อ

^(๑๓) E.R.Hardy Ivamy, *General Principles of Insurance* p.63

๑) สัญญาประกันภัยกับสัญญาค้ำประกัน

ในสัญญาค้ำประกันมาตรา ๖๘๐ บัญญัติว่า “อันว่าค้ำประกันนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลภายนอกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ค้ำประกัน ผูกพันตนต่อเจ้าหนี้คนหนึ่งเพื่อชำระหนี้ในเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้”

อนึ่ง สัญญาค้ำประกันนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อผู้ค้ำประกันเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่”

ส่วนสัญญาประกันภัยนั้น มาตรา ๘๖๑ บัญญัติว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตตั้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”

๒) สัญญาประกันภัยกับสัญญาที่มีเงื่อนไข

เงื่อนไขเป็นเหตุการณ์ในอนาคตอันกำหนดให้นิติกรรมมีผลหรือสิ้นสุดลงโดยมาตรา ๑๔๔ บัญญัติว่า “ข้อความใดอันบังคับไว้ให้นิติกรรมเป็นผลต่อเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งขึ้นในอนาคตและไม่แน่นอน ข้อความเช่นนั้นท่านเรียกว่าเงื่อนไข”

นิติกรรมใดมีเงื่อนไขบังคับก่อน นิติกรรมนั้นย่อมมีผลต่อเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว ส่วนนิติกรรมใดที่มีเงื่อนไขบังคับหลัง นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลในเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว (มาตรา ๑๔๕ วรรค ๑ และวรรค ๒)

สัญญาประกันภัยจึงต่างกับสัญญาที่มีเงื่อนไข คือสัญญาประกันภัยนั้น เมื่อทำสัญญากันแล้วเกิดผลขึ้นทันที มีหน้าที่จะต้องผูกพันกันแล้ว ทว่าฝ่ายผู้เอาประกันมีหน้าที่จะต้องส่งเบี้ยประกัน เพียงแต่ว่าการชำระหนี้ของฝ่ายผู้รับประกันนั้นขึ้นอยู่กับเหตุการณ์อันระบุไว้ในสัญญาซึ่งไม่แน่นอนว่าจะเกิดหรือไม่ ส่วนสัญญาที่มีเงื่อนไขนั้นผลของสัญญายังไม่เกิดขึ้นหรือสิ้นสุดลงจนกว่าจะเป็นไปตามเงื่อนไขซึ่งเป็นผลทำให้หนี้ของคู่สัญญาจะเกิดขึ้นหรือสิ้นสุดไม่ เมื่อทำสัญญาแล้วยังไม่เกิดผลหรือสิ้นสุดต้องรองจนกว่าเหตุการณ์จะเป็นไปตามเงื่อนไขของสัญญา สัญญาจึงมีผลก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายที่จะต้องปฏิบัติชำระตามสัญญานั้น หรือทำให้หนี้ตามสัญญานั้นสิ้นสุดลง

๓) สัญญาประกันภัยกับการพนันขั้นต่อ

กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ความหมายของการพนันขั้นต่อเอาไว้ มีนักนิติศาสตร์หลายท่านได้ให้ความหมายของการพนันขั้นต่อนี้ว่า “การพนันและคำว่าขั้นต่อนั้นพอจะสรุปรวมกัน

ได้ว่า ทั้งการพนันและขันต่อนี้ เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาต่างให้คำมั่นต่อกันว่า ฝ่ายที่แพ้จะต้องจ่ายเดิมพันตามที่ตกลงกันไว้ให้กับฝ่ายที่ชนะ เมื่อเหตุการณ์อันไม่แน่นอนซึ่งเป็นเงื่อนไขของการพนันหรือการต่อรองนั้นได้ปรากฏแน่นอนว่าเป็นไปในทางใด และโดยที่คู่สัญญาต่างมีโอกาสที่จะแพ้หรือชนะเท่ากัน^(๑๔)

การพนันขันต่อจึงเป็นการเสี่ยงภัยในเหตุการณ์ที่คู่สัญญาต่างไม่รู้แน่ว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ ในกรณีนี้จึงเหมือนกับสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยแตกต่างกับการพนันขันต่อดังนี้

๑. สัญญาประกันภัยนั้นกฎหมายให้การสนับสนุนและควบคุม ส่วนการพนันขันต่อนั้นกฎหมายห้ามเล่นและลงโทษผู้ฝ่าฝืนที่เข้าเล่นพนันหรือขันต่อ

๒. การพนันขันต่อไม่ก่อให้เกิดหนี้แต่อย่างใด สิ่งใดที่ให้กับในการพนันหรือขันต่อก็จะทวงคืนไม่ได้ เพราะห้ามมูลทั้งอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ (มาตรา ๘๕๓) ส่วนสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย

๓. การพนันขันต่อก่อนเข้าพนันผู้พนันหรือขันต่อไม่มีการเสี่ยงภัยแต่อย่างใด เมื่อเข้าพนันหรือขันต่อแล้วจึงเกิดการเสี่ยงภัยขึ้น แต่สัญญาประกันภัยผู้เอาประกันภัยเข้าทำสัญญาเพื่อลดการเสี่ยงภัยโดยโอนความเสี่ยงภัยที่มีอยู่ให้ผู้รับประกันภัยแทน

๔. สัญญาประกันภัยจะมีการค้ำกำไรมิได้ จะได้รับชดใช้ไม่เกินความเสียหายที่เป็นจริงเท่านั้น ส่วนการพนันขันต่อผู้พนันขันต่ออาจจะขาดทุนหรือได้กำไรก็ได้ เพราะต่างมีโอกาสที่จะแพ้หรือชนะ เพราะถ้ามีโอกาสแพ้หรือชนะแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ก็ไม่ใช่การพนันหรือขันต่อ

๕. การพนันขันต่อก่อนที่จะเข้าพนันหรือขันต่อ ผู้พนันหรือขันต่อไม่เคยมีส่วนได้เสีย แต่เมื่อเข้าทำการพนันหรือขันต่อแล้วจึงเกิดส่วนได้เสียขึ้นภายหลัง ส่วนสัญญาประกันภัยผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยอยู่ในเวลาที่ทำสัญญา

---

(๑๔) ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุณีย์ มัลลิกะมาสลย์, คำบรรยายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยยืม ผาภททรัพย์ เก็บของในคลังสินค้าประณีประนอมยอมความ การพนันและขันต่อ, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๗๔.

บทที่ ๒

ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย

๑. ความสำคัญของส่วนได้เสีย

ลักษณะของสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่การชำระหนี้ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอน และการประกันภัยเป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (ประกันวินาศภัย) หรือใช้เงินจำนวนหนึ่ง (ประกันชีวิต) และหลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Principle of Indemnity) จะชดใช้ให้ไม่เกินความเสียหายที่แท้จริง แม้จะเอาประกันภัยไว้เป็นจำนวนเงินสูง แต่ถ้าเกิดความเสียหายแล้วก็จะได้รับชดใช้ตามความเสียหายที่แท้จริงเท่านั้น จึงไม่เป็นการค้ำกำไร ถึงแม้ทางชำระหนี้ตามสัญญาประกันภัยจะขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในอนาคตอันไม่แน่นอน ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับการพนันขันต่อก็ตาม แต่การพนันขันต่อเป็นการค้ำกำไร

ถ้าผู้เอาประกันไม่มีส่วนได้เสียก็กลายเป็นการพนันขันต่อ ดังนั้นความสำคัญของส่วนได้เสียคือทำให้สัญญาประกันภัยไม่ใช่นสัญญาพนันขันต่อ และไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพย์สินหรือชีวิตมนุษย์ สัญญาประกันภัยเป็นการป้องกันหรือลดการเสี่ยงภัยซึ่งเดิมผู้เอาประกันภัยต้องเสี่ยงภัย แต่เมื่อเข้าทำสัญญาประกันภัยแล้วผู้รับประกันภัยก็เข้ามารับการเสี่ยงภัยแทน เมื่อมีส่วนได้เสียจึงไม่ได้รับประโยชน์เป็นกำไรแต่อย่างใด

๒. ส่วนได้เสียคืออะไร

ส่วนได้เสีย หมายความว่า การที่มีส่วนได้ในเมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างหนึ่ง และมีส่วนเสียหายหากเกิดเหตุการณ์อีกอย่างหนึ่ง Lord Blackburn ผู้พิพากษาศาลอังกฤษ ได้อ้างถึงวิเคราะห์ศัพท์ที่มีผู้กล่าวไว้ว่า หมายความว่า ถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่ได้เกิดขึ้น คู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอันอาจเอาประกันภัยได้ คือผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้นคงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจากการที่ทรัพย์สินนั้นถูกทำลายไป Macgillivray ได้ให้คำวิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า เมื่อได้สิทธิตามกฎหมายของผู้เอาประกันภัยอยู่ในฐานะที่อาจสูญหายหรือลดน้อยลง

หรือมีความรับผิดชอบตามกฎหมายเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัย เป็นผลโดยตรงจากเหตุการณ์อันหนึ่งซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องจ่ายค่าทดแทนตามสัญญาประกันภัย เมื่อนั้นพึงถือได้ว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในเหตุการณ์อันนั้นเพียงเท่าที่เขาอาจเสียหายหรือต้องรับผิดชอบ^(๑)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่าส่วนได้เสียไว้โดยตรง โดยมาตรา ๘๖๓ บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้แล้วไซ้ ท่านว่ายอมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด” ในคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ Section ๘๖๓ “A contract of insurance is not binding on the parties unless the assured has interest in the event insured against” นอกจากนี้ ยังมีบัญญัติไว้ในอีกหลายมาตรา เช่น มาตรา ๕๓ เรื่องสาปสูญ โดยใช้คำว่า “เมื่อผู้มีส่วนได้เสีย” หรือเรื่องโมฆกรรม ตามมาตรา ๑๓๓ ใช้คำว่า “บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย” ซึ่งในคำแปลภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า “an interest in the event insured” ดังนั้นส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยจึงหมายถึงส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย คือเหตุที่เกิดขึ้นในอนาคตอันเป็นวินาศภัยหรือเหตุอย่างอื่นอันระบุไว้ในสัญญานั้นก็คือ “มูลประกันภัย” ซึ่งกฎหมายต่างประเทศใช้คำว่า Insurable Interest

ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย หมายถึงเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ผู้ใดมีส่วนที่จะได้รับประโยชน์ หรือมีส่วนที่จะต้องเสียหายในเหตุการณ์นั้น ผู้นั้นย่อมมีส่วนได้เสีย สามารถจะเอาประกันภัยในเหตุการณ์นั้นได้^(๒) ดังนั้นส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยคือส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้

ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยมิได้มุ่งเฉพาะวัตถุที่เอาประกันภัย (Subject-matter) แต่ควรจะรวมไปถึงส่วนได้ส่วนเสียที่ผู้เอาประกันมีในทรัพย์สินหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นทรัพย์สินสิ่งหนึ่งอาจเป็นวัตถุที่เอาประกันที่มีส่วนได้เสียอยู่หลายกรณีซึ่งผู้เอาประกันภัยอาจเอาประกันภัยได้ตามส่วนได้เสียของตน เช่นเจ้าของบ้านมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันบ้านได้ในฐานะเจ้าของกรรมสิทธิ์ และในบ้านหลังเดียวกันนี้ถ้านำไปจำนอง ผู้รับจำนองอาจเอาประกันได้เท่ากับจำนวนหนี้ที่รับจำนอง และถ้าบ้านหลังนี้มีผู้เช่าอยู่อาศัย ผู้เช่าได้เข้าบ้านนั้นถูกกว่าปกติเป็นพิเศษกว่าไปเช่าบ้านที่อื่นเท่าใด เช่น เช่าบ้านนั้นคิดเป็นเดือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท แต่ถ้าไปเช่าบ้านหลังอื่นจะต้องเช่าคิดเป็นเงินเดือนละ ๑๕,๐๐๐ บาท ผู้เช่าก็มีส่วนได้

(๑) ศาสตราจารย์จิติ ดิงศกทีย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, หน้า ๑๖ และ ๒๑.

(๒) มานพ นาคทัต, ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย วารสารสำนักงานประกันภัย ปีที่ ๗ เล่ม ๑ ฉบับที่ ๒๕ หน้า ๗๐.

เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เดือนละ ๕,๐๐๐ บาท ตลอดระยะเวลาสัญญาเช่า^(๓)

ท่านศาสตราจารย์จิติ ดิงศภักดิ์ ได้แบ่งลักษณะส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยที่จะต้องพิจารณาห้อยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) ต้องเป็นสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้

(๒) ต้องเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือไม่^(๔)

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้หรือสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น ต่างก็ยอมรับว่าเป็นส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้ เพราะเป็นส่วนได้เสียที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง

๑. **สิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้** เมื่อมีความเสียหายที่ประมาณเป็นเงินได้เกิดขึ้น เช่น ความเสียหายในทรัพย์สิน บุคคลใดมีสิทธิในทรัพย์สิน (Property Right) เมื่อเกิดความเสียหายอย่างใด ๆ ขึ้นก็เกี่ยวแก่ทรัพย์สินของเขา เช่น ถูกโจรกรรม ถูกไฟไหม้ หรือพายุ หรือแผ่นดินไหว ทำให้ทรัพย์สินเขาเสียหาย ขาดการใช้ทรัพย์สิน ตกงาน ขาดการอุปการะเลี้ยงดู ความเสียหายจากการประกอบธุรกิจย่อมตีราคาเป็นเงินได้ แต่ความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ความเสียหายความรู้สึกเจ็บปวดไม่เป็นสิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้

ส่วนชีวิตร่างกายของมนุษย์ไม่อาจตีราคาได้ เพราะมนุษย์มีค่าสูงเกินกว่าที่จะตีราคาออกเป็นเงินได้ แต่ชีวิตมนุษย์ย่อมมีค่าเสมอ บุคคลจึงอาจเอาประกันภัยชีวิตร่างกายของตนเองได้เสมอ เช่น ประกันอุบัติเหตุในชีวิตร่างกาย ความเจ็บป่วย ฯลฯ ส่วนชีวิตของบุคคลอื่นที่สามารถเอาประกันได้นั้น ท่านศาสตราจารย์บัญญัติ สุขีระ ได้ให้ความเห็นว่า ย่อมขึ้นอยู่กับว่าผู้เอาประกันภัยมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายเกี่ยวกับชีวิตของผู้อื่นนั้นหรือไม่ ถ้ามีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายต่อกัน เช่น สามีและภรรยา (มาตรา ๑๔๕๓) บิดามารดากับบุตร (มาตรา ๑๕๓๕ และมาตรา ๑๕๓๖) ย่อมเอาประกันภัยได้ นอกจากนี้ หากมีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญา ก็อาจถือว่ามีส่วนได้เสียอันอาจเอาชีวิตผู้อื่นมาประกันภัยได้ เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง เป็นต้น ถือว่านายจ้างมีสิทธิได้รับการทำงานจากลูกจ้าง และลูกจ้างมีสิทธิได้รับค่าจ้างจากนายจ้าง ลูกหนี้ร่วมกับลูกหนี้ร่วมซึ่งถือว่ามีหนี้ร่วมกันต่อเจ้าหนี้ จึงอาจเอาประกันชีวิตของกันและกันได้ ถ้าไม่มีสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายและสัญญา แต่มีหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูตามความเป็นจริง

^(๓)สิทธิโชค ศรีเจริญ, หลักประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, การสัมมนากฎหมายประกันภัยครั้งที่ ๒, หน้า ๖.

^(๔)ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภักดิ์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, หน้า ๑๖.

เช่น ญาติพี่น้องกันก็อาจเอาประกันชีวิตกันได้ ส่วนผู้ที่มิใช่ญาติพี่น้องแม้จะอุปการะเลี้ยงดูกัน ก็ถือว่าเป็นเรื่องช่วยเหลือกันตามธรรมดา ไม่มีหน้าที่ทางศีลธรรม จึงไม่ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกัน”^(๕) นอกจากนี้ ลูกหนี้และเจ้าหนี้อาจจะมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกันได้ แต่เท่าที่เฉพาะจำนวนที่เป็นหนี้เท่านั้น^(๖) ในกรณีภรรยาถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะประกันชีวิตสามีได้นั้นโดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าสามีมีภรรยาเพียงคนเดียว^(๗) คู่หมั้นก็มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตคู่หมั้นอีกฝ่ายของตนได้ นายจ้างและลูกจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกันได้ เฉพาะในระยะเวลาตามสัญญาจ้างเท่านั้น^(๘) ส่วนชีวิตของบุตรบุญธรรมตาม The Adoption Act, ๑๙๕๘ S. ๔๖ ซึ่งตาม The Life Assurance Act, ๑๗๗๔ บิดามารดาของบุตรบุญธรรมไม่มีส่วนได้เสียที่จะประกันชีวิตบุตรบุญธรรมจึงเป็นโมฆะ ส่วนบิดามารดาและบุตรย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกันในเมื่ออยู่ในฐานะที่จะได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากผู้ที่ยื่นเอาประกัน แต่ถ้าพ้นจากฐานะนั้นแล้วก็ไม่มีส่วนได้เสียอันจะเอาประกันชีวิตของอีกฝ่ายได้ เพราะไม่มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแล้ว

๖๔/๒๕๑๖ โจทก์จ้างคนขับรถบรรทุกน้ำมัน โจทก์ต้องรับผิดชอบการกระทำละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และต้องจ่ายเงินแก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะของลูกจ้าง ในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่ความตายเพราะอุบัติเหตุ ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกโดยอาศัยประกาศคณะปฏิวัติ นอกจากนั้นรถของโจทก์มีราคาไม่น้อย โจทก์ต้องใช้คนขับรถที่มีความชำนาญและไว้ใจได้ โจทก์จึงมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าวได้

๒. ต้องเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย ไม่ว่าจะส่วนบุคคลสิทธิหรือทรัพย์สินสิทธิ ย่อมเป็นส่วนได้เสียอันเอาประกันภัยได้ เพราะเป็นส่วนได้เสียตามกฎหมาย สิทธิที่เป็นทรัพย์สินสิทธิ เช่น สิทธิจำนอง สิทธิจำนำ ภารจำยอม สิทธิครอบครอง ไม่ว่าจะครอบครองทรัพย์สินนั้นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่น ผู้ครอบครองโดยละเมิดได้ทรัพย์สินมาโดยการลักทรัพย์ ยักยอก รับของโจร ฯลฯ หรือโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ผู้รับซื้อฝาก ผู้ครอบครองตามสัญญาเช่าทรัพย์สิน ยืม ฝากทรัพย์สิน ขนส่ง ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว เจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษ ผู้ขายทรัพย์สินที่ยังครอบครอง

^(๕) ศาสตราจารย์บัญญัติ สุขิวัต, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย จัดพิมพ์โดยฝ่ายวิชาการ ชมรมนิติศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โรงพิมพ์นิมิตรสยาม พ.ศ. ๒๕๑๖, หน้า ๑๔ และ ๑๕.

^(๖) E.R. Hardy Ivamy, *Personal Accident Life and Other Insurances*, London Butterworths, 1973. p.93.

^(๗) Ibid, p.89.

^(๘) Ibid, p.93.

ทรัพย์สินอยู่ยังไม่ได้ส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้เช่าซื้อ ก็ยังมีสิทธิเอาประกันภัยได้

ส่วนสิทธิที่เป็นบุคคลสิทธิ เช่น สิทธิตามสัญญาจะซื้อจะขาย จะให้สิทธิของผู้จัดการมรดกที่จะประกันภัยในทรัพย์สินกองมรดก สิทธิในหุ้นที่ผู้ถือหุ้นถือสิทธิที่จะได้รับใช้หนี้จากลูกหนี้ แม้ว่าสิทธินั้นจะไม่บริบูรณ์ในฐานะทรัพย์สิน แต่เมื่อยังบังคับได้ในระหว่างคู่สัญญา (มาตรา ๑๒๕๙) ก็เป็นสิทธิที่เอาประกันได้ และเมื่อมีหนี้เกิดสิทธิเรียกร้องตามกฎหมายเกิดขึ้นแล้ว แม้สิทธิเรียกร้องนั้นจะขาดอายุความหรือเป็นสัญญาที่ขาดหลักฐานเป็นหนังสือ หรือเป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขหรือนิติกรรมที่เป็นโมฆะกรรมยังไม่ได้ถูกบอกกล่าว ก็อาจเอาประกันภัยได้ทั้งสิ้น แต่สิทธิและความรับผิดชอบที่ยังไม่เกิดหรือเป็นโมฆะไม่อาจเอาประกันภัยได้ นอกจากนี้แล้วยังมีความรับผิดชอบตามสัญญาซึ่งอาจเอาประกันภัยได้ เป็นการรับผิดชอบในภัยที่เกิดแก่บุคคลที่สามที่ผู้เอาประกันภัยจะต้องรับผิดชอบ (ประกันภัยค่าจุนมาตรา ๘๘๗)

ความรับผิดชอบในทางศีลธรรมถือว่าไม่อาจเอาประกันภัยได้ เป็นแต่เพียงหน้าที่ทางศีลธรรม (Moral Obligation) เป็นหนี้ที่ไม่อาจฟ้องร้องบังคับกันได้ตามกฎหมาย (แตกต่างจากสัญญาที่ขาดหลักฐานเป็นหนังสือ) ตัวอย่างเช่น คู่สัญญาทำสัญญาที่เป็นโมฆะ เช่น ตกลงจำนองที่ดินกันแต่ไม่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่ จึงตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา ๑๑๕ และมาตรา ๗๑๔ แต่คู่สัญญาก็ยังยืนยันที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงจำนองนั้น สัญญานี้ไม่ถือว่าเป็นสิทธิและความรับผิดชอบอันจะเป็นส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันภัยได้

๒๗๐๕/๒๕๑๖ ผู้เช่าซื้อที่มีสิทธิที่จะเอาประกันความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นแก่รถยนต์ที่เช่าซื้อกับบริษัทประกันภัยได้ และอยู่ในฐานะผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้ทำละเมิดต่อรถยนต์นั้นได้ด้วย

๑๗๔๒/๒๕๒๐ โจทก์ครอบครองตึกของผู้อื่นในฐานะผู้อาศัย โจทก์ไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยตึกนั้นได้ตามมาตรา ๘๖๓ ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเมื่อไฟไหม้ตึก มีแต่สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเครื่องตกแต่งของโจทก์ที่เอาประกันภัยไว้

๑๗๘๘/๒๕๒๐ ผู้เช่าซื้อรถยนต์มีสิทธิครอบครองผูกพันตามสัญญาเช่าซื้อ สามมีผู้เช่าซื้อมีส่วนได้เสียเอาประกันภัยรถยนต์ได้

๗๗๐/๒๕๒๑ ผู้เช่าซื้อรถยนต์มีสิทธิยึดถือใช้ประโยชน์และรับผิดชอบในความเสียหายแก่รถ เป็นผู้มีส่วนได้เสียเอาประกันภัยรถนั้นได้

๑๑๕/๒๕๒๑ เจ้าของขายรถยนต์ไปแล้วไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยรถยนต์นั้นได้ สัญญาประกันภัยไม่ผูกพัน ผู้รับประกันภัยใช้ค่าทดแทนไปไม่ได้รับช่วงสิทธิที่จะฟ้องผู้ทำละเมิดให้รถนั้นเสียหาย ข้อนี้เป็นอำนาจฟ้องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ศาลยกขึ้นวินิจฉัยเองได้

๙๖๑/๒๕๒๒ แม้บุคคลภายนอกจะเป็นผู้ชำระค่าเช่าซื้อรถยนต์แทนให้ก็ตาม ผู้เช่าซื้อ ก็เป็นผู้มีส่วนได้เสียในรถยนต์ที่เช่าซื้อในอันที่จะเอาไปประกันภัยได้

๔๘๙/๒๕๒๔ โจทก์ในฐานะผู้เช่าซื้อรถยนต์ที่เอาประกันภัยไว้กับจำเลย แม้จะชำระค่าเช่าซื้อยังไม่หมดมิใช่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในรถยนต์ แต่ระหว่างสัญญาเช่าซื้อ โจทก์มีสิทธิยึดถือ ใช้ประโยชน์ ตลอดจนต้องรับผิดชอบในความเสียหายหรือสูญหายอันเกิดแก่รถยนต์ที่เช่าซื้อ เมื่อชำระค่าเช่าซื้อเสร็จสิ้นยอมได้กรรมสิทธิ์ โจทก์จึงเป็นผู้มีส่วนได้เสียในรถยนต์ที่เช่าซื้อ ย่อมมีสิทธิทำสัญญาประกันภัยกับจำเลย มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญาได้ ถึงหากโจทก์จำเลยจะได้ตกลงระบุให้บริษัท พ. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์ แต่บริษัท พ. ยังมีได้แสดงเจตนาที่จะถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัยนั้น สิทธิของบริษัท พ. จึงยังไม่เกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๗๔ โจทก์ย่อมเปลี่ยนแปลงข้อตกลงโดยเข้าเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยเสียเองได้

๑๒๘๒/๒๕๒๔ บริษัท ย. เป็นผู้สั่งสินค้าเข้ามาจากประเทศฟิลิปปินส์ และได้เอาประกันภัยไว้กับโจทก์ แม้ตามใบตราส่งจะระบุให้ธนาคารเป็นผู้รับสินค้าซึ่งบริษัท ย. ทำทรัพย์สินไว้ เมื่อไม่ปรากฏว่าหากวินาศภัยมีขึ้นแก่สินค้าที่เอาประกันภัยนั้น บริษัท ย. จะไม่ต้องรับผิดชอบต่อธนาคารประการใดเลยแล้ว ก็ต้องถือว่าบริษัท ย. เป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้

๔๖๔/๒๕๒๔ โจทก์ที่ ๒ ทำสัญญาประกันภัยรถยนต์คันเกิดเหตุกับจำเลยภายหลังจากโจทก์ที่ ๒ ขายรถยนต์คันเกิดเหตุให้โจทก์ที่ ๑ ไปแล้ว โดยโจทก์ที่ ๑ เป็นผู้ออกเบี้ยประกันภัย เพราะใบอนุญาตทะเบียนรถยังมีชื่อโจทก์ที่ ๒ เป็นเจ้าของอยู่ ระหว่างสัญญาประกันภัย รถยนต์คันเกิดเหตุเกิดชนกันเสียหาย จำเลยยอมผูกพันตามสัญญาประกันภัยดังกล่าวกับโจทก์ที่ ๑ โดยยอมชดใช้ค่าเสียหายแทนโจทก์ที่ ๑ แสดงว่าจำเลยทราบแล้วว่าโจทก์ที่ ๒ ขายรถยนต์คันพิพาทให้โจทก์ที่ ๑ และจำเลยยอมผูกพันรับโจทก์ที่ ๒ ทำสัญญาประกันภัยแทนโจทก์ที่ ๑ ถือว่าโจทก์ที่ ๑ เป็นคู่สัญญากับจำเลยโดยโจทก์ที่ ๒ เป็นตัวแทน โจทก์ที่ ๑ ซึ่งเป็นตัวการแสดงตนให้ปรากฏและเข้ารับเอาสัญญาประกันภัยแล้ว ดังนี้ โจทก์ที่ ๑ เท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องโจทก์ที่ ๒ ไม่มีอำนาจ

๓๐๕๔/๒๕๒๔ ข. เช่าซื้อรถยนต์บรรทุกแล้วนำมาเข้าร่วมเพื่อขอจดทะเบียนในนามของห้างโจทก์ แล้วโจทก์นำรถไปเอาประกันภัยไว้กับบริษัทจำเลย เห็นได้ว่าโจทก์มิใช่เจ้าของรถ และไม่ได้เป็นผู้ไ้รถหรือรับประโยชน์จากการไ้รถ เมื่อรถเกิดเสียหาย ข. เป็นผู้รับผิดชอบ

เอง โจทก์จึงมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา แต่อย่างหนึ่งอย่างใดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๖๓ เมื่อรถถูกลักไป จำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์

สิ่งที่เป็นเพียงความคาดหวังหรือคาดหมายลอย ๆ จะเอาประกันภัยได้หรือไม่

ได้กล่าวแล้วว่า สิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมายถือว่าเป็นส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันได้ แต่มีบางกรณีแม้จะไม่สามารถอ้างสิทธิตามกฎหมายได้ ก็อาจจะเอาประกันได้ เช่น การประกันผลกำไรหรือรายได้ที่จะได้รับจากการประกอบธุรกิจ (Profit Insurance) ซึ่งเป็นการคาดหวังในอนาคตที่กฎหมายไม่ได้รับรองหรือคุ้มครองให้

สิ่งที่เป็นการคาดหวังในอนาคตนั้น อาจแยกพิจารณาได้เป็น ๒ ประการคือ การคาดหวังในอนาคตที่แน่นอนกับการคาดหวังในอนาคตที่เลื่อนลอย ซึ่งนักนิติศาสตร์มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางท่านกล่าวว่าถ้าเป็นความหวังในอนาคต แม้จะเป็นจริงแน่นอนก็ถือว่าไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยได้ “ถ้าความเกี่ยวพันที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อเหตุที่เอาประกันภัยนั้นไม่ถึงขนาดก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมาย แต่อยู่ในฐานะความคาดหวังที่จะได้รับสิทธิหรือจะต้องรับผิดชอบต่อเหตุนั้น ๆ ยังไม่ถือว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยในเหตุนั้น ๆ ได้ แม้ความคาดหวังได้ว่าเป็นที่แน่นอนตามความเป็นจริง ก็ยังไม่ถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันได้^(๙) นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าถ้าเป็นความหวังในอนาคตที่แน่นอนดังเช่นการประกันผลกำไรจากธุรกิจที่ดำเนินกิจการแล้ว ถือเป็นความคาดหวังในอนาคตที่แน่นอน แม้จะยังไม่มีสิทธิที่กฎหมายรับรู้ แต่น่าจะถือตามความเห็นที่ว่าส่วนได้เสียเกิดขึ้นจากความเกี่ยวพันตามความเป็นจริงซึ่งเกิดขึ้นเป็นที่แน่นอนแล้ว แม้จะไม่ต้องด้วยลักษณะอันกฎหมายรับรู้ว่าเป็นสิทธิตามกฎหมาย ก็พอถือเป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เหมือนกัน^(๑๐) แต่ความหวังที่จะเอาประกันได้นั้นจะต้องมีเหตุผลพฤติการณ์ประกอบว่าเป็นจริงแน่นอน ถ้าไม่มีเหตุการณ์พิเศษอันใดมาขัดขวาง ทุกอย่างดำเนินไปตามปกติ ความหวังนั้นจะเป็นความจริง เช่น การเอาประกันผลกำไรที่เกิดจากการประกอบธุรกิจ ธุรกิจนั้นจะต้องมีอยู่แล้ว กิจการนั้นถ้าดำเนินไปปกติจะได้กำไรทุกปี และภัยที่จะเอาประกันนั้นต้องระบุไว้ให้ชัดเจน^(๑๑)

ดังนั้น สิ่งที่เป็นเพียงความคาดหวังในอนาคตที่แน่นอนมีเหตุผล ถ้าไม่มีเหตุการณ์พิเศษ

(๙)ถาวร ดันตราภรณ์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย พ.ศ. ๒๕๑๖ หน้า ๑๓.

(๑๐)ค.จิตติ ติงศภัทย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, หน้า ๒๒.

(๑๑)มานพ นาคทัต, ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย, วารสารสำนักงานประกันภัย ปีที่ ๗ เล่มที่ ๑ หน้า ๗๒.

ใดมาขัดขวางความหวังนั้นก็จะเป็นจริงขึ้นมา ถือว่าเป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่อยู่ระหว่างสิทธิตามกฎหมายกับความหวังลอย ๆ ซึ่งเป็นเพียงสิ่งที่แน่นอนทางจิตใจ (Moral Certainty) ซึ่ง Lord Eldon ได้กล่าวว่า ไม่สามารถชี้ข้อแตกต่างระหว่างความหวังลอย ๆ กับสิ่งที่แน่นอนตามความรู้สึกของจิตใจ และไม่สามารถชี้ได้ว่าอะไรเป็นส่วนได้เสียนอกจากสิ่งที่เป็สิทธิตามกฎหมาย อันความหวังนั้นแม้จะมีโอกาสสำเร็จได้อย่างแน่นอน สักปานใดก็ยังไม่ใช่ส่วนได้เสียอยู่นั่นเอง^(๑๒)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้มีบทบัญญัติไว้โดยชัดเจน ซึ่งตามมาตรา ๘๖๓ ใช้แต่เพียงว่า “ส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย” เท่านั้น ไม่ได้กล่าวเฉพาะว่าจะต้องเป็นส่วนได้เสียตามกฎหมาย ดังนั้นก็น่าจะใช้ได้ทั้งกรณีส่วนได้เสียตามกฎหมาย (de juris) และส่วนได้เสียตามความเป็นจริง (de facto) เพราะกฎหมาย (มาตรา ๘๖๓) ต้องการเพียงแต่ให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยเท่านั้น เพื่อให้สัญญาอันนั้นไม่เป็นการพนันขั้นต่อ เช่น สามีภรรยาที่อยู่ร่วมกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส หรือนูตรนอกสมรส ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียตามความเป็นจริง

ส่วนความหวังหรือความคาดหมายลอย ๆ ไม่เป็นส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้ เช่น ความหวังว่าเขาจะขายบ้านให้ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ทำสัญญาอะไรกัน ความหวังที่จะได้รับมรดกเป็นความคาดหวังที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินสิ่งหนึ่งสิ่งใดจึงยังไม่ถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยได้ ถ้ายังไม่ได้ยึดทรัพย์ของลูกหนี้เจ้าหนี้สามัญหรือตามคำพิพากษาก็ยังไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์ของลูกหนี้ คงมีแต่เพียงสิทธิเรียกร้องที่จะให้ลูกหนี้ชำระหนี้ที่อาจเอาประกันได้ ส่วนผลกำไรจากธุรกิจที่ยังไม่ได้ลงมือดำเนินกิจการ ความคาดหวังตามหน้าที่ศีลธรรมต่าง ๆ ถือเป็นความคาดหวังลอย ๆ ไม่แน่นอน ไม่เป็นส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันได้

บุคคลที่ต้องมีส่วนได้เสียมาตรา ๘๖๓ ใช้ถ้อยคำว่า “ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสีย” ดังนั้นกฎหมายจึงบังคับแต่เฉพาะผู้เอาประกันภัยเท่านั้นที่ต้องมีส่วนได้เสีย ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาข้อเท็จจริงว่าผู้เอาประกันชีวิตของตนเองโดยมีบุคคลอื่นเป็นผู้เสียเบี้ยประกันภัยให้ และเป็นผู้รับประโยชน์โดยผู้นั้นไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้เอาประกันเลยจะทำได้หรือไม่ การให้ผู้อื่นออกหน้าเอาประกันแทนโดยตนเองออกเบี้ยประกันภัยให้ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัย ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เอาประกันด้วยตนเอง สัญญาอันนั้นจึงไม่สมบูรณ์ไม่มีผลผูกพันกันแต่อย่างใด

---

^(๑๒)ศ.จิตติ ตังคภักดิ์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๒๑.

แต่ถ้าเป็นแต่เพียงออกเงินส่งเบี้ยประกันให้เท่านั้นถือว่าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียโดยสมบูรณ์ และผู้ออกเงินค่าเบี้ยประกันภัยให้ไม่ใช่ผู้เอาประกันภัย สัญญาจึงสมบูรณ์ใช้บังคับได้

๓๓๖๖/๒๕๐๙ โจทก์จัดให้นายโองประกันชีวิตโดยโจทก์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันและเป็น ผู้รับประโยชน์ โจทก์จึงเป็นผู้เอาประกัน เมื่อโจทก์ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้น สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๖๓ โจทก์ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากกรรมกรรมสัญญา นั้น

๓๗๖๙/๒๕๒๑ โจทก์ชวนขวายออกเงินให้ผู้อื่นเอาประกันชีวิตโดยโจทก์เป็นผู้รับ ประโยชน์ยังไม่พอเป็นข้อเท็จจริงว่าโจทก์เป็นผู้เอาประกันชีวิตของผู้อื่นนั้น ถือเป็น การที่ผู้เอาประกันซึ่งมีส่วนได้เสียเอาประกันชีวิตตนเอง

๓. ส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัย

ส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัยนั้นต้องเป็นส่วนได้เสียอันอาจประมาณเป็นเงิน ได้ (Pecuniary interest) ซึ่งความหมายของวินาศภัยหมายความรวมเอาความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ (มาตรา ๘๖๙) ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะได้รับการชดใช้ค่า สินไหมทดแทนเท่าที่เสียหายจริงที่เกิดกับทรัพย์สินเท่านั้น และตามพระราชบัญญัติประกัน วินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๔ บัญญัติว่า “วินาศภัย” หมายความว่าความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ และหมายความรวมถึงความสูญเสียในสิทธิ ผลประโยชน์ หรือรายได้ด้วย

ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันวินาศภัยได้จึงต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ผู้ที่จะเอาประกันภัยจะต้องมีความสัมพันธ์อยู่กับทรัพย์สิน สิทธิผลประโยชน์ หรือ รายได้ใด ๆ ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นจะทำให้ผู้นั้นต้องเสียหาย

๒. ความเสียหายที่ผู้นั้นจะได้รับ จะต้องประมาณเป็นเงินได้^(๑๓)

โดยสรุป ส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้มี ๓ ประการ คือ สิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้ สิทธิและความรับผิดชอบตามกฎหมาย และสิ่งที่เป็นเพียงความหวังหรือคาดหมาย ดังได้กล่าวไว้ โดยละเอียดในตอนต้นแล้ว

(๑๓) จาร์ล เชมจารู, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โรงพิมพ์คุรุสภา พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้า ๓๑.

๑) ราคาของส่วนได้เสีย

ตามมาตรา ๘๖๗ วรรค ๓ บัญญัติว่า “กรมธรรม์ประกันภัยต้องลงลายมือชื่อของผู้รับประกันภัยและมีรายการดังต่อไปนี้...” และมาตรา ๘๗๔ ใช้คำว่า “ราคาแห่งมูลประกันภัย” ซึ่งหมายถึงราคาของส่วนได้เสียนั่นเอง และส่วนได้เสียอันเอาประกันได้ในสัญญาประกันวินาศภัยนั้นต้องเป็นส่วนได้เสียอันประมาณเป็นเงินได้ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าจะต้องกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย โดยมาตรา ๘๖๗(๓) เพียงใช้คำว่า “...ถ้าหากได้กำหนดกันไว้” ดังนั้นจึงจะกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยกันไว้หรือไม่ก็ได้ แต่ถ้ากำหนดจะต้องกำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

สัญญาประกันภัยนั้นแม้จะกำหนดหรือไม่ได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ก็ตาม เมื่อมีเหตุวินาศภัยเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ก็จะได้ค่าสินไหมทดแทนเท่าที่เสียหายจริงเท่านั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยกันไว้ล่วงหน้า แต่ในบางครั้งก็จำเป็นต้องตกลงราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ล่วงหน้า เช่น ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยเป็นเอกสารสำคัญของบริษัท ของที่หายาก โบราณวัตถุ ของเก่าแก่ต่าง ๆ

ส่วนการประกันภัยอุบัติเหตุในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายซึ่งเหมือนกับชีวิตของบุคคลซึ่งสูงค่าเกินกว่าที่จะประมาณเป็นจำนวนเงินได้ ดังนั้นการกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ในสัญญาประกันภัยที่เกิดจากอุบัติเหตุในส่วนของร่างกาย ผู้รับประกันภัยจึงต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่กำหนดไว้ การกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ก็เพื่อที่จะชดใช้ค่าเสียหายตามปกติแล้วผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ให้เท่าที่กำหนดไว้ในสัญญา เว้นแต่ราคาที่กำหนดนั้นจะสูงเกินกว่าความเป็นจริงมาก (มาตรา ๘๗๔)

จึงมีกรณีที่ควรศึกษาปัญหาดังนี้

- (๑) ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยเกินส่วนได้เสียได้หรือไม่
- (๒) ในกรณีที่ส่วนได้เสียลดลงในระหว่างอายุสัญญา คู่สัญญาจะต้องดำเนินการอย่างไร ผู้เอาประกันจะต้องดำเนินการอย่างไร
- (๓) ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยเลยไปถึงส่วนได้เสียของผู้อื่นได้หรือไม่

๑. ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยเกินส่วนได้เสียได้หรือไม่

มาตรา ๘๗๔ บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ ผู้รับประกันภัยชอบที่จะได้ลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าราคาแห่งมูลประกันภัยตามที่ได้ตกลงกันไว้เป็นจำนวนสูงเกินไป และคืนจำนวนเบี้ยประกันภัยให้ตามส่วนกับทั้งดอกเบี้ย

ด้วย” กฎหมายมิได้ห้ามให้ผู้เอาประกันเอาประกันเกินส่วนได้เสีย เพียงแต่ว่าจะเอาประกันได้ ต้องมีส่วนได้ส่วนเสียเท่านั้น และแม้จะกำหนดราคาแห่งมูลประกันไว้สูงเกินส่วนได้ส่วนเสีย นั้นก็ตาม มาตรา ๘๗๔ บัญญัติแต่เพียงว่าถ้าคู่สัญญากำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้เป็น จำนวนสูงเกินไปมาก ผู้รับประกันภัยชอบที่จะลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนได้ แสดงว่าสัญญา ประกันภัยยังคงสมบูรณ์ไม่เสียไปแต่อย่างใด เพียงแต่ให้สิทธิแก่ผู้รับประกันภัยที่จะขอลดค่า สินไหมทดแทนได้ ดังนั้นไม่ว่าจะกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้สูงหรือต่ำกว่าส่วนได้เสีย ที่มีอยู่ก็ไม่มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญาแต่อย่างใด เพราะผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิ ที่จะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเกินกว่าความเสียหายจริง หรือถ้าเอาประกันภัยไว้ต่ำและ ความเสียหายที่เกิดขึ้นเกินกว่าราคาแห่งมูลประกันภัยก็ได้ค่าสินไหมทดแทนเท่าที่กำหนดไว้ ในสัญญา แต่ในมาตรา ๘๗๔ นี้บัญญัติว่า “ถ้าคู่สัญญาได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้...” ดังนั้น ถ้าไม่ได้กำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ก็ไม่มีสิทธิที่จะขอคืนเบี้ยประกันภัยแต่อย่างใด และจะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเท่าที่เสียหายจริงเท่านั้น

ราคาแห่งมูลประกันภัยที่สูงเกินไปมากนั้น กฎหมายให้ผู้รับประกันภัยเป็นผู้พิสูจน์ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงจึงจะขอลดค่าสินไหมทดแทนได้ แต่ต้องคืนเบี้ยประกันภัยตามส่วนพร้อม ด้วยดอกเบี้ย ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ก็ต้องชดใช้ไปตามราคาแห่งมูลประกันภัยที่กำหนดนั้น เพราะ การกำหนดราคาแห่งมูลประกันภัยไว้ก็เพื่อประโยชน์ในการตีราคาชดใช้ค่าสินไหมทดแทน จึงเป็นข้อสันนิษฐานที่เป็นคุณแก่ผู้เอาประกันภัย โดยผู้รับประกันภัยตกเป็นฝ่ายต้องนำสืบ หลักอ้างว่าราคาแห่งมูลประกันภัยที่กำหนดไว้นั้นราคาเกินกว่าความเป็นจริงไปมาก ซึ่งอธิบดี กรมทะเบียนการค้ามีอำนาจที่จะสั่งให้ลดจำนวนเงินที่เอาประกันภัยนั้นลงเท่าที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่ต่ำกว่าราคาทรัพย์สินที่เอาประกันภัย (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๕ และมาตรา ๓๐) แต่ถ้าเป็นกรณีที่มูลประกันภัยเพิ่มขึ้นกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ แต่ถึงอย่างไรผู้เอาประกันภัยย่อมเอาประกันภัยเพิ่มขึ้นได้ แต่ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่เพียงแต่ ชำระค่าสินไหมทดแทนเท่าที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันภัยเท่านั้น

๒. ถ้าส่วนได้เสียลดลงไประหว่างอายุสัญญาตามมาตรา ๘๗๓ บัญญัติว่า “ถ้าใน ระหว่างอายุสัญญาประกันภัยนั้น มูลประกันภัยได้ลดน้อยถอยลงไปหนักไซ้ ท่านว่าผู้เอา ประกันภัยชอบที่จะได้ลดจำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้ และลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัย การลดจำนวนเงินเบี้ยประกันภัยนั้น ให้เป็นผลต่อในอนาคต”

๓. ผู้เอาประกันภัยจะเอาประกันภัยเลยไปถึงส่วนได้เสียของผู้อื่นได้หรือไม่

การเอาประกันภัยในส่วนได้เสียของตนเองกฎหมายให้อำนาจกระทำได้ แต่ถ้าเป็นการที่ตนเองก็มีส่วนได้เสียด้วยเหมือนกันจะเอาประกันเลยไปถึงส่วนได้เสียของคนอื่น เช่น ทางคลังสินค้าจะประกันภัยเลยไปถึงส่วนได้เสียของเจ้าของสินค้า หรือผู้รับจำนำ ผู้ยืม ผู้เช่า จะเอาประกันเลยไปถึงเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินด้วยได้หรือไม่นั้น กฎหมายบังคับแต่เพียงให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียเท่านั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียสัญญาที่ใช้ได้ ไม่เป็นการพินันชนต่อ แต่อย่างไรก็ตาม ก็จะได้รับชดใช้เท่าที่เสียหายจริงเท่านั้น แต่ถ้ากรณีบุคคลอื่นเป็นผู้รับประโยชน์โดยผู้ครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นเหล่านั้นเป็นผู้เอาประกันยอมทำได้ เพราะผู้รับประโยชน์กับผู้เอาประกันยอมเป็นบุคคลคนละคนกันได้ ถือเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก ส่วนความเสียหายที่แท้จริงนั้นก็คือความเสียหายของบุคคลภายนอกนั่นเอง ดังนั้นกรณีจะเอาประกันภัยเช่นนี้ได้ทั้งบุคคลภายนอกและผู้เอาประกันจะต้องมีส่วนได้เสียทั้งคู่

๒) เวลาที่ต้องมีส่วนได้เสีย

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อมีค่าเสนอและค่าสนองถูกต้องตรงกันก็เกิดสัญญาขึ้นทันที เพราะสัญญาประกันภัยไม่มีแบบแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้เท่านั้น ความสมบูรณ์ของสัญญาจึงเป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องนิติกรรมสัญญาด้วย

ตามมาตรา ๘๖๓ บัญญัติว่า ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียเท่านั้น แต่ไม่ได้บัญญัติว่า จะต้องมีส่วนได้เสียเมื่อใด เมื่อกฎหมายบัญญัติว่าต้องมีส่วนได้เสียจึงหมายความว่าต้องมีขณะที่เกิดสัญญานั้นเอง มิฉะนั้นสัญญาก็จะไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด คู่สัญญาจะเรียกร้องตามสัญญาที่ไม่มีผลไม่ได้

แต่ถ้าหากได้ปฏิบัติชำระหนี้ไปตามสัญญาที่ไม่มีผลผูกพันนั้นแล้วจะเรียกคืนได้หรือไม่ อาจแยกออกเป็นได้ ๒ ประการคือ

๑. ถ้ารู้ก่อนว่าตนไม่มีส่วนได้เสียแต่ยังเข้าไปทำสัญญาก็กลายเป็นการพินัน จะก่อให้เกิดหนี้ไม่ได้ ผลคือสิ่งใดที่ให้แก่กันไปจะทวงคืนไม่ได้ (มาตรา ๘๕๓)

๒. ถ้าเป็นการทำสัญญาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมยอมตกเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๑๕) เช่น ทำสัญญาโดยเข้าใจว่าตนมีส่วนได้เสียตามสัญญาประกันภัยแล้ว หรือเข้าใจว่าทำสัญญาประกันภัยแต่ความจริงเป็นการพินันชนต่อยอมตกเป็นโมฆะ (มาตรา

๑๑๙) การคืนทรัพย์สินต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องลาภมิควรได้ แต่ถ้าเข้าใจผิดว่าเข้าทำสัญญาโดยคิดว่าสัญญาประกันภัยนั้นไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียแต่อย่างใด เป็นการเข้าใจผิดในข้อกฎหมาย ถือเป็นกรณณ์ที่เข้าเงื่อนไขข้อ ๑๑๙ หรือไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียแต่อย่างใด เป็นการเข้าใจผิดในกรณณ์ที่ไม่รู้ว่าการทำสัญญาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงในขณะที่ทำสัญญา และไม่ได้มุ่งที่จะพินัยข้อต่อก็ต้องถือว่าผู้ทำสัญญานั้นทำสัญญาโดยไม่รู้ว่าคุณไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย คิดว่าคุณทำสัญญาประกันภัยแต่กลายเป็นการพินัย ถือว่าเป็นการเข้าใจผิดในสภาพนิติกรรมอันเป็นการเข้าใจผิดในสาระสำคัญของนิติกรรม นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะตามมาตรา ๑๑๙ และคืนเบี้ยประกันภัยตามมาตรา ๔๐๖^(๑๔)

ถ้าขณะทำสัญญาไม่มีส่วนได้เสีย สัญญานั้นไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด แม้ในขณะที่เกิดภัยจะมีส่วนได้เสียก็ตาม ก็ไม่อาจทำให้สัญญาที่ไม่สมบูรณ์แล้วกลับสมบูรณ์ขึ้นมาได้

แต่เนื่องจากมาตรา ๘๖๓ ไม่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียเวลาใด จึงมีนักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่า แม้ผู้เอาประกันภัยจะไม่มีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญา และเข้าทำสัญญาโดยไม่มีความคาดหวังที่จะได้มาซึ่งส่วนได้เสีย แต่ต่อมามีส่วนได้เสียในขณะที่ความเสียหายเกิดขึ้นก็ใช้ได้^(๑๕) บางท่านก็กล่าวว่าแม้จะไม่มีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาซึ่งไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาเท่านั้น แต่มีความคาดหวังในเวลาอันใกล้ หลังจากนั้นต่อมาเมื่อผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยเกิดขึ้นเมื่อใด ความผูกพันของสัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้นทันที แต่ต้องเป็นที่แน่นอนว่าส่วนได้เสียจะเกิดขึ้นแน่นอนภายหลังทำสัญญาไม่ใช่เข้าใจผิดว่าคุณมีส่วนได้เสียซึ่งจะเป็นการเข้าใจผิดในสาระสำคัญของนิติกรรมซึ่งเป็นโมฆะ (มาตรา ๑๑๙)^(๑๖) แต่นักนิติศาสตร์ส่วนมากยังคงเห็นว่าจะต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดสัญญา มิฉะนั้นย่อมไม่มีผลผูกพันกันแต่อย่างใด

ผู้เอาประกันภัยจึงต้องมีส่วนได้เสียตลอดไปหรือไม่ เมื่อมีส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาแล้ว สัญญานั้นสมบูรณ์ แม้ภายหลังส่วนได้เสียจะหมดไปก็ไม่ทำให้สัญญาประกันภัยนั้นกลายเป็นสัญญาที่ไม่สมบูรณ์ไปได้ และก็ไม่ได้กลายเป็นการพินัยเพราะส่วนได้เสียกับการเสี่ยงภัยนั้นต่างกัน (ดังได้กล่าวในเรื่องการเสี่ยงภัยแล้ว) แม้ส่วนได้เสียของผู้เอาประกันจะหมดไป

^(๑๔) ศาสตราจารย์จิติติ ดิงศกทิพย์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, หน้า ๒๔.

^(๑๕) สุพรรณิ หมั่นทำการ, "ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต", คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔, หน้า ๑๒๕, ๑๐๓.

^(๑๖) สิทธิโชค ศรีเจริญ, หลักประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, เอกสารประกอบการสัมมนากฎหมายประกันภัยครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๒๖ หน้า ๗.

แต่การเสี่ยงภัยก็ยังคงมีอยู่ เช่น ผู้รับจํานำประกันการเสียหายของทรัพย์สินที่จํานำ เมื่อสัญญาจํานำสิ้นสุด มีการไถ่ถอนทรัพย์สินที่จํานำแล้ว ผู้รับจํานำก็ไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป แต่การเสี่ยงภัยของทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ ผู้เอาประกันภัยไม่มีสิทธิที่จะได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอีกต่อไปเพราะไม่มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้นอีก จึงไม่มีความเสียหายที่จะได้รับการชดใช้ และผู้เอาประกันภัยยังคงต้องเสียเบี้ยประกันภัยโดยไม่มีสิทธิที่จะเรียกคืน เพราะเมื่อสัญญาประกันภัยสมบูรณ์ผู้เอาประกันภัยก็มีหน้าที่จะต้องชำระเบี้ยประกันภัย ส่วนผู้รับประกันภัยก็มีสิทธิตามกฎหมายที่จะได้รับชำระเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัย มีปัญหาว่าผู้เอาประกันภัยจะบอกเลิกสัญญาได้หรือไม่ ถ้าจะถือว่าผู้เอาประกันภัยควรจะบอกเลิกสัญญาได้เพราะผู้เอาประกันภัยยังคงต้องส่งเบี้ยประกันภัยต่อไปโดยไม่มีโอกาสได้รับค่าสินไหมทดแทนแต่อย่างใด แม้ส่วนได้เสียจะต่างกับการเสี่ยงภัย และในกรณีประกันวินาศภัยนั้นถ้าในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยมูลประกันภัยได้ลดน้อยถอยลงมาก ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะลดจํานวนเงินซึ่งเอาประกันภัยไว้ และลดจํานวนเงินเบี้ยประกันภัย การลดจํานวนเงินเบี้ยประกันภัยให้เป็นผลต่อไปในอนาคต (มาตรา ๘๗๓) ซึ่งน่าจะอนุโลมใช้กันได้ และถ้าไม่มีส่วนได้เสียที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนแล้วก็สมควรที่จะให้สิทธิผู้เอาประกันภัยบอกเลิกสัญญาได้

๔. ส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้นย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด (มาตรา ๘๖๓) เป็นหลักทั่วไปที่ใช้ทั้งสัญญาประกันชีวิตและสัญญาประกันวินาศภัย ในสัญญาประกันชีวิตผู้เอาประกันชีวิตจึงต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ซึ่งตนเอาประกันภัยด้วย ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น ๒ กรณี คือ

- (๑) การเอาประกันชีวิตของตนเอง
- (๒) การเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น

ก็ได้ชดใช้เงินตามสัญญา แต่ถ้าตายก่อนก็ไม่ได้อะไรตอบแทน แต่ถ้าเป็นสัญญาที่อาศัยความมรณะและเป็นสัญญาที่มีกำหนดระยะเวลา เมื่อบุคคลที่ถูกเอาประกันชีวิตนั้นตายภายในกำหนดเวลา ก็จะได้รับชดใช้เงิน ถ้าไม่ตายภายในกำหนดเวลา ก็ไม่ได้อะไรตอบแทน แต่ถ้าเป็นสัญญาไม่มีกำหนดระยะเวลาบุคคลที่ถูกเอาประกันชีวิตนั้นตายเมื่อใดจึงจะได้ชดใช้เงินทดแทน

เมื่อการประกันชีวิตสามารถที่จะกำหนดจํานวนเงินที่เอาประกันสูงเท่าใดก็ได้ อาจเป็นเหตุให้เกิดการชักจูงให้คนฆ่าตัวตายมาตรา ๘๕๕ (๑) จึงบัญญัติข้อยกเว้นที่ผู้รับประกันภัย

ไม่ต้องใช้เงินทดแทนให้... เมื่อเกิดมรณภัยขึ้น ถ้าบุคคลผู้นั้นได้กระทำอติวินิบาตด้วยใจสมัคร ภายใน ๑ ปีนับแต่วันทำสัญญา

ชีวิตและร่างกายของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ประมาณค่าเป็นเงินมิได้ หมายความว่าค่าสูงเกินกว่าที่จะตีราคาเป็นเงินได้ จึงสามารถเอาประกันได้ตั้งได้กล่าวไว้โดยละเอียดในเรื่องส่วนได้เสียคืออะไรแล้ว

๑) การเอาประกันชีวิตของตนเอง

เป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเองและสามารถเอาประกันชีวิตได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่ผู้รับประกันก็จะต้องพิจารณาว่าจะยอมรับประกันชีวิตหรือไม่ การประกันชีวิตของตนเองนั้นผู้เอาประกันอาจจะเป็นผู้ได้รับการชดใช้เงินหรือจะกำหนดผู้รับประโยชน์ไว้ก็ได้ ในกรณีที่ประกันชีวิตตนเองในเหตุมรณะ จะต้องระบุตัวผู้รับประโยชน์ไว้ด้วย แต่ถ้าเป็นการประกันโดยอาศัยความทรงชีพแล้วผู้เอาประกันอาจเป็นผู้รับประโยชน์ด้วยก็ได้ หรือผู้รับประโยชน์จะเป็นบุคคลอื่นก็ได้ กฎหมายไม่ได้บัญญัติห้ามเพราะผู้รับประโยชน์ไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียแต่อย่างใด ถ้าเป็นสัญญาที่อาศัยความทรงชีพ หากผู้นั้นยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงกำหนดเวลาตามสัญญาผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์

ปัจจุบันมีบริษัทประกันชีวิตหลายแห่งยังได้กำหนดระยะเวลาในการฆ่าตัวตายไว้ในสัญญาหรือในกรมธรรม์ประกันชีวิตให้มีระยะเวลาว่า ๑ ปี เพื่อป้องกันมิให้ผู้เอาประกันชีวิตหวังจะให้บุตรภริยาได้รับเงินประกันชีวิต^(๑๗)

นอกจากนั้นมาตรา ๘๕๕ (๒) ยังบัญญัติข้อยกเว้นที่ผู้รับประกันไม่ต้องชดใช้เงินเมื่อเกิดมรณภัยขึ้น ถ้าบุคคลผู้นั้นถูกผู้รับประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนา

ในกรณีที่ทำสัญญาประกันชีวิตในเหตุมรณะนั้นต้องกำหนดตัวผู้รับประโยชน์ไว้ด้วย โดยกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติว่าผู้รับประโยชน์นั้นจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย นอกจากนั้นผู้รับประโยชน์ไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันภัยแต่อย่างใด ย่อมแล้วแต่ผู้เอาประกันภัยจะกำหนด ดังนั้นถ้าผู้เอาประกันภัยถูกผู้รับประโยชน์ฆ่าตาย ผู้รับประกันภัยไม่ต้องจ่ายเงินทดแทนให้แก่ผู้รับประโยชน์ และแต่การที่ผู้รับประโยชน์ฆ่าผู้เอาประกันชีวิตนั้นต้องเป็นการฆ่าตายโดยเจตนาและไม่มีกำหนดเวลาเหมือนอย่างเช่นผู้เอาประกันชีวิตฆ่าตัวตายเอง เพราะการที่บุคคลใดจะฆ่าตัวตายเองโดยหวังให้บุคคลอื่นได้รับประโยชน์

---

(๑๗) ร่องศาสตราจารย์สมฤทธิ รัตนดารา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โรงพิมพ์บริษัท ไพรเพรสชั่นแนลพับลิชชิง พ.ศ. ๒๕๑๘ หน้า ๖๑.

เป็นเรื่องที่เป็นไปได้้น้อยมาก และถ้าปล่อยระยะเวลาให้เนิ่นนานออกไปแล้วก็อาจจะเปลี่ยนใจได้ แต่ในกรณีผู้รับประโยชน์ฆ่าผู้เอาประกันชีวิตโดยเจตนา นั้นมีทางเป็นไปได้มาก เพราะถ้าผู้รับประโยชน์ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีแต่เพียงเล็กน้อย ก็อาจจะกระทำเพื่อหวังเงินประกัน ผู้รับประกันชีวิตจึงไม่ต้องจ่ายเงินให้กับผู้รับประโยชน์ แต่ต้องใช้เงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ให้แก่ทายาทของผู้เอาประกันชีวิตตามมาตรา ๘๙๕ วรรค ๒

ผู้รับโอนประโยชน์ คือผู้รับประโยชน์นั่นเอง แต่เป็นผู้รับประโยชน์คนใหม่ เมื่อทำสัญญาประกันชีวิตแม้จะระบุตัวผู้รับประโยชน์แล้วก็ตาม ผู้เอาประกันชีวิตก็ยังมีสิทธิที่จะเปลี่ยนตัวผู้รับประโยชน์ได้เสมอ โดยโอนประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตให้แก่ผู้รับประโยชน์คนใหม่คือผู้รับโอนประโยชน์นั่นเอง เว้นแต่จะได้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัยแล้ว และผู้รับประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันชีวิตแล้วว่าตนเจตนาจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้นแล้วจะโอนประโยชน์แห่งสัญญานั้นต่อไปไม่ได้ และผู้รับโอนประโยชน์ก็ไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียหรือมีสัมพันธ์อย่างใดกับผู้เอาประกันชีวิตเช่นเดียวกับผู้รับประโยชน์ เพราะถือว่าผู้รับโอนประโยชน์ก็คือผู้รับประโยชน์นั่นเอง เพียงแต่เป็นผู้รับประโยชน์คนใหม่เท่านั้น

๒) การเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น

การเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นอาจแยกพิจารณาความสัมพันธ์เป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประการ

(๑) ความสัมพันธ์ทางครอบครัว (Family Relationships)

(๒) ความสัมพันธ์ในทางธุรกิจ (Business Relationships)^(๑๘)

โดยหลักสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย การที่บุคคลจะมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นเป็นสิ่งที่ยากในการพิจารณา เพราะแต่ละบุคคลอาจมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ แต่ความสัมพันธ์นั้นจะถึงขั้นนำมาเป็นส่วนได้เสียที่จะประกันชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่งได้หรือไม่นั้น ก็อาจจะพิจารณาว่าถ้าผู้นั้นมีชีวิตอยู่หรือตายไปจะมีผลกระทบทำให้ผู้นั้นต้องเดือดร้อน เช่น ขาดคนอุปการะเลี้ยงดู ฯลฯ หรืออาจจะต้องรับผิดชอบ เช่น ลูกหนี้กับเจ้าหนี้ ฯลฯ (ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในเรื่องส่วนได้เสียคืออะไร)

---

^(๑๘)มานพ นาคทัต, ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย วารสารสำนักงานประกันภัย ปีที่ ๗ เล่มที่ ๓ ฉบับที่ ๒๗ หน้า ๔๔.

๑. ความสัมพันธ์ทางครอบครัว (Family Relationships)

๑) ผู้บุพการีกับผู้สืบสันดาน บิดามารดาย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้สืบสันดาน เพราะมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูตามกฎหมายจากบุตร (มาตรา ๑๕๖๓) ส่วนผู้สืบสันดานย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของบิดามารดา เพราะมีสิทธิที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรจากบิดามารดาเช่นกัน แต่บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้ ดังนั้นผู้บุพการีและผู้สืบสันดานจะมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกันต่อเมื่ออยู่ในฐานะตามกฎหมายที่จะได้รับการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันได้ ถ้าพ้นฐานะนี้แล้วก็ไม่มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้

๒) คู่สมรส ในประเทศอังกฤษสามีและภริยาต่างก็มีส่วนได้เสียในชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่ง สามีสามารถเอาประกันภัยชีวิตของภริยาได้เพราะสามีย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของภริยาในการที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือ โดยภริยามีหน้าที่ดูแลบุตรและบ้านเรือน ถ้าภริยาตายลงนอกจากสามีจะขาดไรภริยาแล้ว สามีจะต้องเดือดร้อนจ้างลูกจ้างมาเลี้ยงบุตรและดูแลบ้านแทน จึงมีส่วนได้เสียโดยไม่ต้องมีพยานหลักฐานพิสูจน์^(๑๙) ส่วนภริยานั้น Lord Kenyon ให้ความเห็นว่าเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วว่าภริยาบางส่วนได้เสียในชีวิตของสามีโดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ถึงส่วนได้เสียให้ปรากฏ^(๒๐) ส่วนในประเทศไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๔๖๑ วรรค ๒ บัญญัติว่า “สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน” ดังนั้นสามีและภริยาจึงต่างมีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันโดยไม่จำกัดจำนวน และแม้จะหย่าขาดจากกันภายหลังซึ่งทำให้ส่วนได้เสียหมดลงก็ตาม แต่สัญญาที่ยังคงผูกพันอยู่ (เช่นเดียวกับส่วนได้เสียหมดลงในระหว่างอายุสัญญา) แต่ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งถูกอีกฝ่ายฆ่าตายโดยเจตนา ก็จะไม่มียกเว้นสิทธิได้รับเงินทดแทน (มาตรา ๘๙๕ (๒))

สามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หมายถึงสามีภริยาที่อยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส แต่ถ้าจดทะเบียนสมรสแม้จะจดทะเบียนช้อนอย่างไรก็ยังคงถือว่าชอบด้วยกฎหมายจนกว่าศาลจะเพิกถอน (มาตรา ๑๔๙๕) สามีภริยาโดยชอบด้วยกฎหมายสามารถเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้โดยภริยาไม่ต้องพิสูจน์ว่าสามีภริยาเพียงคนเดียว^(๒๑)

(๑๙) E.R.Hardy Ivamy, Personal Accident, Life and Other Insurances, p.89.

(๒๐) Ibid, p.90.

(๒๑) E.R.Hardy Ivamy, Personal Accident, Life and Other Insurances, p.89

สามีภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายยังไม่เป็นที่ยอมรับเป็นที่แน่นอนว่าต่างฝ่ายต่างมีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันหรือไม่ นักนิติศาสตร์ได้แบ่งแยกความเห็นออกเป็นหลายฝ่าย บางท่านได้นำความสัมพันธ์ตามความเป็นจริงมาพิจารณาโดยเฉพาะฝ่ายหญิงยอมกระทำความผิดถึงความทรงชีพหรือมรณะของสามี ถึงแม้จะไม่ได้จดทะเบียนสมรส จึงพออนุมานได้ว่าหญิงซึ่งเป็นภริยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีได้เช่นเดียวกับคู่หมั้น ส่วนสามีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้นไม่กระทำความผิด หากฝ่ายหญิงถึงแก่ความตายจึงไม่อาจมีส่วนได้เสียในชีวิตของภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย^(๒๒) ส่วนผู้เขียนเห็นว่าถ้าถือว่าภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีส่วนได้เสียในสามีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว สามีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีส่วนได้เสียในชีวิตภริยาด้วยเช่นกัน เพราะสามีภริยาแม้จะไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ต้องมีหน้าที่ที่จะดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเมื่อถือว่าภริยาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีส่วนได้เสียมีความสัมพันธ์ในชีวิตของสามีตามความเป็นจริง ก็น่าถือว่าสามีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมีส่วนได้เสียมีความสัมพันธ์ในชีวิตของภริยาทำนองเดียวกับฝ่ายภริยาด้วย แต่ทั้งนี้ต้องไม่รวมถึงภริยาน้อยหรือผู้ที่มีความสัมพันธ์เป็นบางครั้งบางคราว นักนิติศาสตร์บางท่านถือว่าเมื่อเป็นคู่สมรสโดยมิชอบด้วยกฎหมาย แต่ละฝ่ายต่างก็ยอมไม่มีส่วนได้เสียซึ่งกันและกัน โดยให้เหตุผลว่าหากให้ถือว่ามีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันแล้วจะเป็นการสนับสนุนให้บุคคลไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนความเห็นอีกฝ่ายหนึ่งโดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์กันตามความเป็นจริง แม้จะไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแต่ก็ไม่มีการกำหนดบทลงโทษ และกฎหมายยังยอมรับในทรัพย์สินที่หามาได้ และรวมถึงต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่เกิดขึ้นด้วย จึงน่าจะถือว่ามีส่วนได้เสียซึ่งกันและกันได้ เพราะความตายของอีกฝ่ายหนึ่งจะกระทบกระเทือนอีกฝ่ายหนึ่ง^(๒๓)

สำหรับคู่หมั้นนั้น ถือว่าต่างฝ่ายต่างมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้แล้ว แต่จะเอาประกันชีวิตได้ในจำนวนเงินจำกัด

๓) ญาติ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ปรากฏในเรื่องความสัมพันธ์ไว้ ดังนั้นจะถือว่าญาติมีส่วนได้ส่วนเสียที่จะเอาประกันภัยได้หรือไม่นั้น ส่วนความรับผิดชอบในการจัดการศพนั้นเฉพาะความรับผิดชอบตามกฎหมายเท่านั้น ถ้าจะพิจารณาแล้วก็คงต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์กันตามความจริง ซึ่งจะต้องพิสูจน์ให้ปรากฏ เช่น ให้การอุปการะ

(๒๒) จรัส เหมะจารุ, ประมวลกฎหมายว่าด้วยประกันภัย พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว พ.ศ. ๒๕๑๕ หน้า ๔๘.

(๒๓) รองศาสตราจารย์สัมพันธ์ รัตนคารา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โรงพิมพ์บริษัท ไพรเฟสชั่นแนลพับลิชชิ่ง จำกัด พ.ศ. ๒๕๑๘, หน้า ๗๐.

เลี้ยงดู พี่พวาค้าย ทำงานหรือเป็นผู้หารายได้มาจุนเจือครอบครัวญาติพี่น้อง หรือมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาพยาบาลในยามชรา แต่กรณีที่อยู่ภาวะเลี้ยงดูโดยหวังว่าจะได้รับการดูแล พี่พวาค้ายตอบแทนนั้นถือว่าเป็นความคาดหวังหรือคาดหวังที่เลื่อนลอยไม่มีส่วนได้เสีย ดังนั้นความสัมพันธ์นอกจากจะต้องเป็นไปตามความจริงและแน่นอนแล้วยังต้องมีอยู่ในขณะนั้นด้วย ไม่ใช่เพียงความคาดหวังหรือคาดหวังอย่างลอย ๆ

ญาติแม้จะไม่มี ความเกี่ยวข้องกันตามกฎหมาย การเป็นญาติกันอย่างเดียวไม่ว่าจะใกล้ชิดเพียงใดก็ไม่มีส่วนได้เสียซึ่งกันและกัน นอกจากจะมีความสัมพันธ์ช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน ฯลฯ หมายถึงมีสิทธิที่จะได้รับประโยชน์หรือได้รับการบริการจากอีกฝ่ายหนึ่ง และถ้าอีกฝ่ายมีอันเป็นไปจะทำให้ตนต้องเสียประโยชน์หรือเกิดความรับผิดชอบอย่างใดขึ้น จึงจะถือว่ามีความสัมพันธ์เพียงพอที่ถึงขนาดมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันได้ และจำนวนเงินที่เอาประกันนั้นก็ถูกจำกัดพอสมควร และถ้าความเป็นญาติยิ่งห่างกันมากเท่าใด เช่นเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ฯลฯ ก็ย่อมตกเป็นภาระที่จะพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ตามความเป็นจริงเป็นพิเศษ

๒. ความสัมพันธ์ในทางธุรกิจ (Business Relationships)

ผู้มีความสัมพันธ์ทางธุรกิจย่อมมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้ แต่ส่วนได้เสียย่อมมีจำนวนจำกัดเพียงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นเท่านั้น และย่อมมีเวลาจำกัด เมื่อส่วนได้เสียหมดลงในระหว่างสัญญาไม่กระทบกระเทือนถึงสัญญาประกันภัยเพราะสัญญาประกันชีวิตมีการกำหนดจำนวนเงินไว้ล่วงหน้าแน่นอน ดังนั้นแม้ส่วนได้เสียจะหมดลงแต่สัญญาประกันชีวิตยังคงสมบูรณ์อยู่ ความสัมพันธ์ในทางธุรกิจอาจแบ่งแยกออกได้ดังนี้

๑) เจ้าหนี้กับลูกหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ เพราะแม้เจ้าหนี้จะสามารถบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้ได้เมื่อลูกหนี้ตายก็ตามแต่ทรัพย์สินของลูกหนี้อาจจะไม่พอเพียงชำระหนี้

เจ้าหนี้สามัญหรือตามเจ้าหนี้คำพิพากษา ถ้ายังไม่มี การยึดทรัพย์สินก็ยังไม่มีส่วนได้เสียในตัวทรัพย์สินของลูกหนี้ ส่วนลูกหนี้หนี้ไม่ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของเจ้าหนี้ เพราะลูกหนี้จะคาดหวังว่าเจ้าหนี้ อาจจะลดหย่อนหนี้ให้หรือยอมให้ผิดผ่อนการชำระหนี้ก็ตาม แต่ก็ เป็นเพียงความคาดหวังหรือคาดหวังลอย ๆ ส่วนจำนวนเงินที่เอาประกันภัยนั้นนอกจากจะเป็นจำนวนเท่ากับใบมูลหนี้หนี้แล้ว ยังรวมถึงดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นในขณะทำสัญญาประกันชีวิตด้วย

๒) นายจ้างกับลูกจ้าง นายจ้างและลูกจ้างต่างมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกัน ลูกจ้างก็สามารถที่จะเอาประกันชีวิตนายจ้างได้เพื่อเป็นการประกันในเงินเดือนที่เขาจะได้รับ จำนวนเงินที่เอาประกันภัยก็คงคิดคำนวณจากค่าจ้างที่เขาจะได้รับจากวันทำสัญญาประกันภัยจนถึงสิ้นสุดตามสัญญาจ้าง ส่วนนายจ้างย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างในผลงานที่จะได้รับจากลูกจ้างตามสัญญาจ้าง โดยคิดคำนวณจำนวนเงินที่จะเอาประกันภัยจากผลงานที่นายจ้างจะได้รับตั้งแต่วันทำสัญญาประกันภัยจนถึงวันสิ้นสุดตามสัญญาจ้าง เช่นการประกันชีวิตของผู้จัดการหรือผู้บริหารในตำแหน่งต่าง ๆ ของบริษัท และแม้ลูกจ้างจะออกไปก่อนสัญญาจ้างสิ้นสุด ก็ไม่กระทบกระเทือนถึงสัญญาประกันชีวิตอย่างไร

๓) ระหว่างหุ้นส่วนด้วยกัน หุ้นส่วนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตซึ่งกันและกัน เพราะการตายของอีกฝ่ายหนึ่งก่อผลให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบแทนด้วย

และนอกจากนั้นยังมีกรณีผู้ที่มีความรับผิดชอบร่วมกัน (Joint Liability) คือลูกหนี้ร่วมซึ่งมีความรับผิดชอบร่วมกันในหนี้ ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายลง อีกฝ่ายหนึ่งก็ต้องรับผิดชอบแทนด้วย

บทที่ ๓

หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง เป็นสัญญาที่เกิดจากการตกลงกันระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย เมื่อสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาอย่างหนึ่งจึงต้องนำหลักความสมบูรณ์ของนิติกรรมสัญญามาใช้บังคับด้วย สัญญาจะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีคำเสนอคำเสนอถูกต้องตรงกัน ได้มีการตกลงกันในหัวข้อสาระสำคัญของสัญญาแล้ว ฯลฯ (ดังได้กล่าวแล้วในเรื่องลักษณะสำคัญของสัญญาประกันภัย) คำเสนอและคำเสนอนั้นไม่ต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด ซึ่งโดยปกติแล้วผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ทำคำเสนอโดยการกรอกข้อความในแบบทำคำเสนอขอเอาประกันภัยกับบริษัทประกันภัย ถือว่าเป็นเพียงคำเสนอขอเอาประกันภัย เพื่อให้ฝ่ายผู้รับประกันภัยพิจารณาจะรับคำเสนอหรือไม่ ถ้ารับผู้รับประกันภัยก็จะส่งกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย ถือว่าผู้รับประกันภัยทำคำเสนอรับแล้วสัญญาจึงเกิดขึ้น ซึ่งบางท่านกล่าวว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาสำเร็จรูป (Contract of Adhesion)

สัญญาประกันภัยหรือกรมธรรม์ประกันภัยนั้น บริษัทประกันภัยเป็นผู้ร่างกำหนดข้อสัญญาต่าง ๆ เงื่อนไขข้อยกเว้น ความรับผิดชอบ ฯลฯ ผู้เอาประกันภัยจะขอแก้ไขเพิ่มเติมอย่างใดก็ไม่ได้ ผู้เสนอจะขอทำสัญญาประกันภัยไม่มีส่วนรู้เห็นในการร่างสัญญาแต่อย่างใด ดังนั้นเมื่อมีการตีความในสัญญาหรือกรมธรรม์ประกันภัย ศาลมักจะตีความให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายผู้เอาประกันภัย^(๑)

บางครั้งสัญญาประกันภัยอาจจะมีเงื่อนไขบังคับก่อน (ในสัญญาประกันภัยอาจมีทั้งเงื่อนไขบังคับก่อน เงื่อนไขบังคับหลัง หรือเงื่อนไขในการที่บริษัทจะจ่ายเงินก็ได้) เช่นกำหนดให้ต้องแจ้งการตายของผู้เอาประกันแก่บริษัทโดยพลัน มิฉะนั้นไม่ผูกพันบริษัทที่จะต้องจ่ายเงินตามสัญญา เพราะโดยทั่วไปแล้วสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีเงื่อนไข (Conditional Contract) มากมายอย่างหนึ่ง ดังนั้นจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขในสัญญาเสมอ

(๑)โพธิ์ จรรย์โกมล, หลักกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับสัญญาประกันภัย, วารสารสำนักงานประกันภัยปีที่ ๗ เล่มที่ ๑ ฉบับที่ ๒๕ หน้า ๙.

๑. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาไม่มีแบบ

สัญญาประกันภัยนั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติในเรื่องแบบไว้ เพียงแต่บัญญัติว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือเพื่อจะฟ้องร้องบังคับคดีได้เท่านั้น (มาตรา ๘๖๗) ดังนั้นสัญญาประกันภัยจึงเกิดขึ้นด้วยการตกลงระหว่างคู่กรณีโดยไม่ต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด เมื่อตกลงกันในสาระสำคัญต่าง ๆ ของสัญญาถูกต้องตรงกันแล้ว เช่น คำเสนอที่จะสามารถรับคำสนองตอบทำให้เกิดสัญญาได้นั้นจะต้องเป็นคำเสนอที่มุ่งโดยตรง มุ่งประสงค์ที่จะผูกพันตามสัญญา คำเสนอนั้นจะต้องสมบูรณ์พร้อมที่จะรับคำสนอง ต้องส่งไปถึงมือของผู้สนอง และคำเสนอจะมีผลบังคับต่อเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งสนองรับ^(๒) เมื่อผู้เสนอและผู้สนองได้ตกลงกันในสาระสำคัญของสัญญา เช่น ชื่อและที่อยู่ของผู้เสนอขอทำสัญญาประกันภัย รายที่จะรับเสี่ยง วัตถุที่เอาประกันภัย พฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ของภัยที่รับเสี่ยง และลงลายมือชื่อของผู้เสนอ แล้วคำเสนอนั้นก็มีผล^(๓) และเมื่อมีการตอบสนองรับคำเสนอถูกต้องตรงกันสัญญาก็เกิดขึ้น ผลของการสนองรับนั้น เมื่อได้มีการสนองรับคำเสนอแล้วแม้จะยังไม่ถึงมือผู้ส่งคำเสนอก็ถือว่าสัญญาเกิดแล้ว เว้นแต่จะกำหนดเงื่อนไขไว้เป็นอย่างอื่น

๑๗/๒๖/๒๕๑๗ จำเลยรับประกันภัยรถยนต์ของโจทก์ไว้ โดยมีข้อสัญญาต่อกันว่าให้โจทก์เปลี่ยนรถคันใหม่เข้าประกันภัยแทนรถคันเดิมได้ แต่การโอนนี้จะมีผลเมื่อใดไม่มีข้อตกลงไว้แน่ชัด โจทก์มีหนังสือแจ้งไปยังจำเลยขอโอนกรมธรรม์ไปคุ้มครองรถคันใหม่ ระหว่างที่ยังไม่ได้รับคำตอบจากจำเลยคนขับรถ โจทก์ขับรถคันเดิมชนราวสะพานได้รับความเสียหาย หลังจากนั้นโจทก์จึงได้รับหนังสือสนองตอบจากจำเลยว่าได้สละหลังกรมธรรม์และลงนามไว้เป็นสำคัญ ณ วันที่ตอบสนอง เห็นได้ว่าจำเลยมิได้ถือว่าการขอโอนกรมธรรม์มีผลก่อนวันที่ระบุไว้ในหนังสือตอบสนองหรือตั้งแต่วันที่โจทก์มีหนังสือขอโอน การแสดงเจตนาขอรับการโอนการคุ้มครองรถยนต์ย่อมมีผลเมื่อโจทก์ได้รับหนังสือสนองตอบของจำเลยอันเป็นเวลาหลังจากเกิดเหตุแล้ว จำเลยจึงไม่พ้นความรับผิดชอบเพราะวินาศภัยที่เกิดขึ้นแก่รถคันที่เกิดเหตุ

๒๕๕๘/๒๕๒๐ คำสนองรับประกันภัยที่แก้ไขคำเสนอ คนของผู้รับประกันภัยนำไปตกลงกับผู้ขอเอาประกันภัย เป็นคำเสนอต่อหน้าขึ้นใหม่ เกิดสัญญาเมื่อตกลงกันทันที บันทึกล่องหน้าของผู้รับประกันภัยเป็นเอกสารตาม มาตรา ๘๖๗ ได้ ไม่ต้องส่งมอบกรมธรรม์เงื่อนไขในใบสมัครที่ว่าต้องได้ออกและส่งมอบกรมธรรม์ก่อนไม่มีผลบังคับ

(๒) E.R. Herdy Ivamy, General Principle of Insurance Law, p.63.

(๓) Ibid, p.65, 70.

๑๕๖๔/๒๕๒๕ สัญญาประกันภัยนั้นกฎหมายมิได้กำหนดแบบแห่งนิติกรรมไว้ เพียงแต่บังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนเป็นสำคัญ มิฉะนั้น จะฟ้องร้องให้บังคับคดีมิได้ ดังนั้นสัญญาประกันภัยจึงเกิดขึ้นเมื่อมีการแสดงเจตนาทำคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๖๗ วรรคสอง กำหนดให้มีการส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัย ฉะนั้น ข้อสัญญาและเงื่อนไขการประกันภัยจึงต้องถือตามกรมธรรม์ประกันภัยด้วย มิใช่เฉพาะเท่าที่ปรากฏในคำเสนอและคำสนองเท่านั้น

๒. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

มาตรา ๘๖๗ วรรค ๑ บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่”

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่กฎหมายไม่ได้บังคับให้ต้องมีแบบ เพียงแต่มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนของฝ่ายนั้นก็ฟ้องร้องบังคับคดีได้แล้ว

ตัวแทนตามสัญญาประกันภัยนี้จะต้องเป็นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยตัวการย่อมมีผลผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจการที่ตัวแทนได้ทำไปภายในขอบอำนาจ (มาตรา ๘๒๐) และกิจการใดบังคับไว้ว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ การตั้งตัวแทนเพื่อกิจการนั้นก็ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือด้วย (มาตรา ๗๘๘ วรรค ๒) นอกจากนี้ ถ้าเป็นตัวแทนของผู้รับประกันวินาศภัยหรือตัวแทนประกันชีวิตก็ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัยหรือพระราชบัญญัติประกันชีวิตด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ “มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ตัวแทนประกันวินาศภัย” หมายความว่าผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันภัยกับบริษัท” และตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๐ “มาตรา ๕ บัญญัติว่า “ตัวแทนประกันชีวิต” หมายความว่า ผู้ซึ่งบริษัทมอบหมายให้ทำการชักชวนให้บุคคลทำสัญญาประกันชีวิตกับบริษัท”

ทั้งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๕๒ และพระราชบัญญัติประกันชีวิตมาตรา ๖๑ บัญญัติไว้เช่นกันว่า ตัวแทนประกันวินาศภัยและตัวแทนประกันชีวิตอาจกระทำการในนามของบริษัท เมื่อได้รับมอบอำนาจเป็นหนังสือจากบริษัทในกรณีดังต่อไปนี้ คือ

๑. รับเบี้ยประกัน

๒. ทำสัญญาประกันภัย

หนังสือมอบอำนาจของบริษัทให้ตัวแทนประกันวินาศภัยและตัวแทนประกันชีวิตกระทำการให้ทำตามแบบที่อธิบดีกรมทะเบียนการค้ากำหนด

หนังสือมอบอำนาจของบริษัท แม้มิได้ทำตามแบบที่อธิบดีกรมทะเบียนการค้ากำหนด ก็ไม่เป็นเหตุให้เสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกเพราะเหตุที่มีได้ทำตามแบบที่กำหนดนั้น

และถ้าบริษัทประกันภัยหรือบริษัทประกันชีวิตฝ่าฝืนไม่ทำหนังสือมอบอำนาจให้ตัวแทนตามแบบที่อธิบดีกรมทะเบียนการค้ากำหนด จะต้องระวางโทษปรับ

ตัวแทนมีอำนาจที่จะกระทำแทนและผูกพันบริษัทประกันภัยได้แค่ไหนนั้น ถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยจะต้องตรวจสอบให้แน่ชัด ส่วนมากจะปรากฏอำนาจหน้าที่ของตัวแทนอยู่ในแบบฟอร์มคำเสนอขอทำสัญญาประกันชีวิต ถ้าพิมพ์ไว้เห็นเด่นชัดก็น่าจะถือว่าผู้เอาประกันภัยได้รับรู้แล้ว โดยพิจารณาจากวิญญูชนทั่วไปควรจะรู้ ดังนั้นเมื่อตัวแทนมีอำนาจจำกัดเพียงใดย่อมผูกพันตัวการเท่านั้น เช่นตัวแทนมีอำนาจเพียงเป็นบุคคลที่ติดต่อระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันเท่านั้น เมื่อตัวแทนนั้นรับคำเสนอขอประกันภัยหรือรับเบี้ยประกันภัยก็ไม่มีอำนาจทำสัญญาผูกพันตัวการ และเมื่อผู้เอาประกันภัยเสนอขอทำสัญญาประกันโดยกรอกข้อความลงในแบบฟอร์มของบริษัทประกันภัยแล้วก็ตาม สัญญาประกันภัยก็ยังไม่เกิดขึ้น

ในกรณีที่ผู้ยื่นคำเสนอขอประกันภัยกรอกแบบฟอร์มคำเสนอขอประกันแล้วตัวแทนได้ออกเอกสารโดยลงชื่อตัวแทนมอบไว้ให้กับผู้เอาประกันภัย เอกสารที่ออกให้นี้จะทำให้เกิดสัญญาผูกพันผู้รับประกันภัยให้รับผิดชอบแล้วหรือไม่ ต้องแล้วแต่ว่าตัวแทนนั้นได้รับมอบอำนาจเพียงใด และข้อความในเอกสารนั้นผูกพันผู้รับประกันภัยเพียงใด

ในกรณีที่ตัวแทนกระทำนอกเหนืออำนาจ (มาตรา ๘๒๒) โดยตัวการรู้แล้วไม่คัดค้านหรือในกรณีตัวแทนเซิด (มาตรา ๘๒๑) ย่อมผูกพันตัวการผู้รับประกันภัยด้วย

การฟ้องร้องให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยนั้น อาจเป็นฝ่ายผู้รับประกันภัยเป็นผู้ฟ้องผู้เอาประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยฟ้องผู้รับประกันภัยก็ได้ ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยฟ้องผู้รับประกันให้รับผิดชอบ หลักฐานเป็นหนังสือได้แก่ กรมธรรม์ประกันภัยและใบรับเบี้ยประกันภัย ถ้าเป็นกรณีที่ผู้รับประกันฟ้องผู้เอาประกันให้รับผิดชอบ หลักฐานเป็นหนังสือได้แก่ คำขอเอาประกันภัย แต่การทำสัญญาประกันภัยที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น เพื่อเป็นหลักฐานในการฟ้องร้องบังคับคดีหมายถึงฟ้องบังคับให้รับผิดชอบเท่านั้น ไม่ใช่ใช้ในกรณี

อื่น เช่น การต่อสู้คดี การที่ฝ่ายผู้รับประกันภัย หรือผู้เอาประกันภัยถูกฟ้องให้รับผิดชอบนั้น ถ้ามี ข้อโต้แย้งอย่างใดย่อมยกขึ้นกล่าวอ้างได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๙๙๖/๒๕๐๐ และ ๑๙๗๔/๒๕๐๐)

๓. เบี้ยประกันภัย

เบี้ยประกันภัยนั้นเป็นสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะเป็นผู้ ส่งเบี้ยประกันภัย (มาตรา ๘๖๑ และมาตรา ๘๖๒) ผู้รับประกันภัยเป็นผู้กำหนดจำนวนเบี้ย ประกันภัย การคำนวณเบี้ยประกันภัยเป็นเรื่องยุ่งยากซับซ้อนมาก เพราะเบี้ยประกันภัยต้อง อยู่ในจำนวนที่พอสมควร ไม่สูงเกินไปและต่ำจนเกินไป ถ้าสูงเกินไปผู้เอาประกันภัยก็จะหนี ไปประกันภัยกับผู้รับประกันภัยรายอื่นที่ต่ำกว่า แต่ถ้าต่ำเกินไปก็ไม่เพียงพอค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินงานของบริษัทและจ่ายค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินตามสัญญาประกันภัย ทำให้ บริษัทตั้งอยู่ไม่ได้

การคำนวณเบี้ยประกันภัยในสัญญาประกันวินาศภัยและสัญญาประกันชีวิตนั้น คิด ค่าจำนวนต่างกัน

ในสัญญาประกันวินาศภัย การคำนวณเบี้ยประกันภัยนั้นผู้รับประกันภัยพิจารณา จากค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องจ่ายเมื่อเกิดภัยตามที่เอาประกันภัย ระยะเวลาสัญญาประกันภัย นั้นมีสถิติเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด พฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เช่น สภาพของวัตถุที่เอา ประกันภัย นำมาคำนวณหาจำนวนเบี้ยประกันภัย อัตราเบี้ยประกันภัยนั้นต้องได้รับความเห็น ชอบจากนายทะเบียน และอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ถ้านายทะเบียนเห็นสมควรหรือบริษัทประกันภัย ร้องขอ แต่การเปลี่ยนไม่กระทบกระเทือนกรมธรรม์ประกันภัยที่กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัย ที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบแล้ว (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๒)

สำหรับภัยที่ถูกยกมาเป็นข้อพิจารณาโดยเฉพาะในการกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัย และต่อมาภัยนั้นได้สิ้นไปแล้ว ภายหน้าแก่นั้นผู้เอาประกันภัยชอบที่จะลดเบี้ยประกันภัยลงตาม ส่วน (มาตรา ๘๖๔) การลดเบี้ยประกันภัยนั้นมีผลเฉพาะเบี้ยประกันภัยที่จะจ่ายกันในอนาคต เท่านั้น เบี้ยประกันภัยที่ได้จ่ายไปแล้วไม่มีผลอย่างใด (ได้อธิบายโดยละเอียดไว้ในเรื่อง การ เสียภัยแล้ว) มาตรา ๘๖๔ นี้ใช้กับการประกันวินาศภัยและการประกันชีวิตด้วย

ผลของการที่ผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัยในสัญญาประกันวินาศภัย สัญญา ประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทน ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

จะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ข้อความนี้ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าบ้านของคู่สัญญา อีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด (มาตรา ๓๖๙) ดังนั้นถ้าเกิดวินาศภัยขึ้นตามสัญญา ผู้รับประกันภัยย่อมปฏิเสธไม่ยอมชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้แม้หนี้ของผู้รับประกันภัยจะถึงกำหนดชำระแล้วก็ตาม เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัยผู้รับประกันภัยต้องฟ้องให้ใช้เบี้ยประกันภัยภายในเวลา ๒ ปี นับแต่วันซึ่งสิทธิจะเรียกให้ใช้เบี้ยประกันภัยถึงกำหนด (มาตรา ๘๘๒) และระยะเวลา ๒ ปีดังกล่าวใช้ในการเรียกคืนเบี้ยประกันภัยด้วย

การคำนวณเบี้ยประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิต

การคำนวณเบี้ยประกันชีวิตนั้นนอกจากจะต้องพิจารณาจำนวนให้เพียงพอสมเหตุผลแล้ว ถ้าปัจจัยต่างๆ เหมือนกันจะต้องกำหนดจำนวนเบี้ยประกันภัยให้เท่าเทียมกันทุก ๆ ราย โดยพิจารณาจากอายุ เพศ สุขภาพ จำนวนเงินที่เอาประกัน ระยะเวลาการส่งเบี้ยประกัน ตลอดจนอาชีพของผู้เอาประกัน

เบี้ยประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิต (Premium) นั้น อาจจะแยกพิจารณาโดยแยกออกได้เป็นเบี้ยประกันสุทธิ (Net Premiums) รวมถึงดอกเบี้ยแต่ไม่รวมค่าใช้จ่าย กับเบี้ยประกันชีวิตที่รวมถึงเหตุที่เอาประกัน (การมรณะ) ดอกเบี้ย และค่าใช้จ่ายด้วย ซึ่งเรียกว่า Gross Premiums^(๔)

ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๔ บัญญัติไว้เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๒ โดยบัญญัติว่าอัตราเบี้ยประกันภัยที่บริษัทกำหนดจะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน และถ้านายทะเบียนเห็นชอบแล้วเมื่อบริษัทร้องขอหรือนายทะเบียนเห็นสมควรจะเปลี่ยนแปลงอัตราเสียใหม่ก็ได้ แต่ไม่มีผลกระทบต่อกรมธรรม์ประกันภัยที่ได้กำหนดอัตราเบี้ยประกันภัยตามความเห็นชอบของนายทะเบียนไว้ก่อนแล้ว

และในสัญญาประกันชีวิต ผู้เอาประกันชีวิตจะขอลดเบี้ยประกันภัยลงในอนาคตตาม มาตรา ๘๖๔ ได้เช่นเดียวกันเพราะเป็นหลักทั่วไป เช่น เดิมผู้เอาประกันชีวิตทำงานเป็นพนักงาน ขับเครื่องบิน ต่อมาได้เปลี่ยนตำแหน่งมาทำงานภายในบริษัทการบินนั้น หรือได้เปลี่ยนอาชีพไปประกอบอาชีพอื่น เมื่อภัยที่ยกขึ้นมาเป็นข้อพิจารณากำหนดเบี้ยประกันภัยโดยเฉพาะได้ ลินไปแล้วผู้เอาประกันยอมขอลดเบี้ยประกันภัยลงตามส่วนได้ แต่เป็นผลต่อเบี้ยประกันภัยที่ยังไม่ได้จ่ายเท่านั้น

^(๔) ชัยชนะ พัจฉวิเชียร, การคำนวณเบี้ยประกัน, วารสารสำนักงานประกันภัย ปีที่ ๔ เล่มที่ ๔, หน้า ๓๑-๓๒.

ตามสัญญาประกันชีวิต ถ้าผู้เอาประกันชีวิตไม่ได้ส่งเบี้ยประกันภัยนั้น มาตรา ๘๕๔ บัญญัติว่า “ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะบอกเลิกสัญญาประกันภัยเสียในเวลาใด ๆ ก็ได้ด้วยการ งดไม่ส่งเบี้ยประกันภัยต่อไป ถ้าและได้ส่งเบี้ยประกันภัยมาแล้วอย่างน้อยสามปีไซ้ร้ ท่านว่า ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะได้รับเงินค่าเวนคืนกรมธรรม์ประกันภัย หรือรับกรมธรรม์ใช้เงิน สำเร็จจากผู้รับประกันภัย” สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาต่างตอบแทนเช่นเดียวกับสัญญา ประกันวินาศภัย ดังนั้นจึงนำมาตรา ๓๖๔ มาใช้ในสัญญาประกันชีวิตด้วย ถ้าเกิดเหตุอย่างอื่น อันระบู่ไว้ในสัญญาผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์จะอ้างว่าตนไม่มีเจตนาจะบอกเลิก สัญญาและจะเรียกร้องจำนวนเงินตามสัญญาไม่ได้